

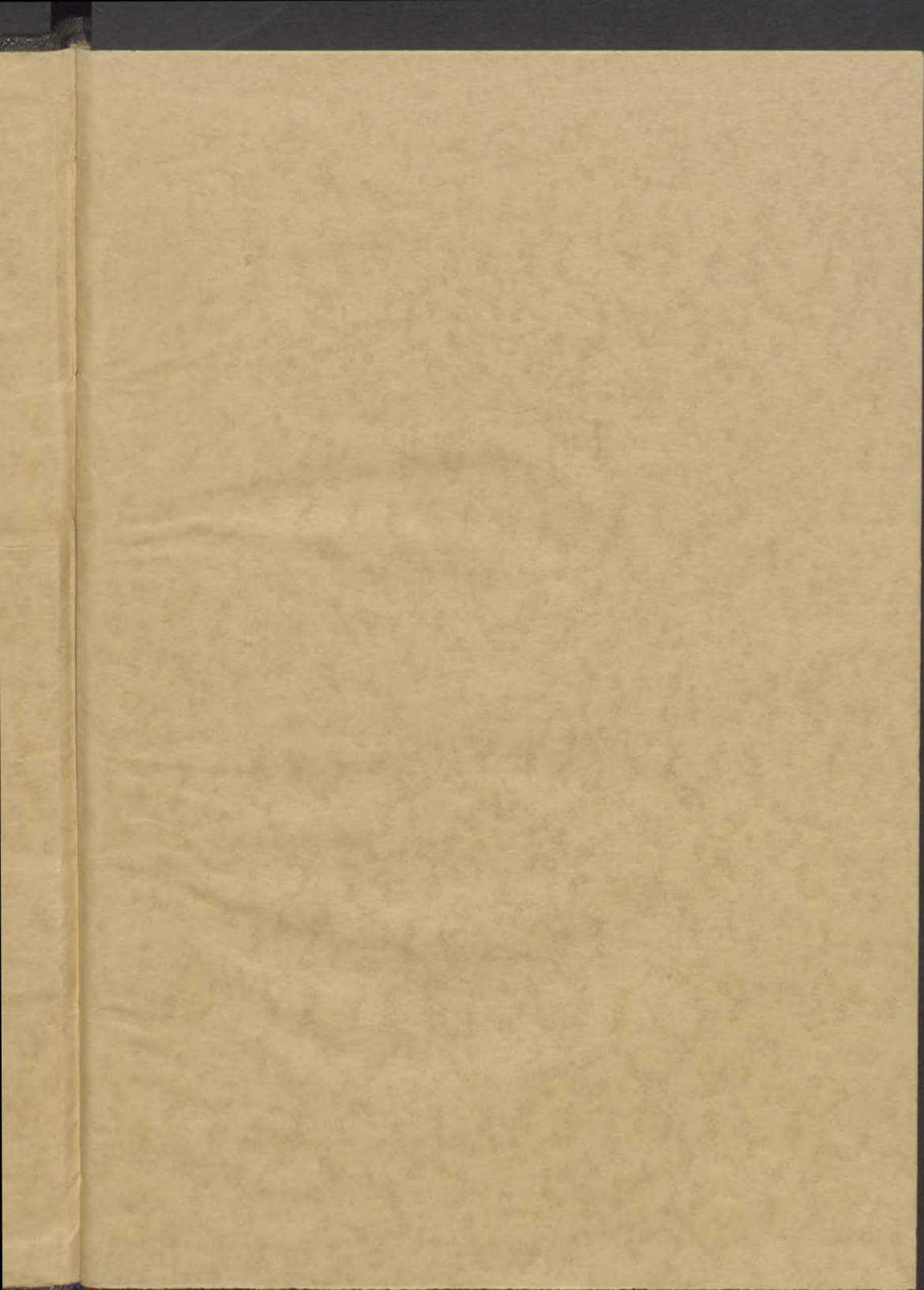
13.012/
II.1.

FLACHBARTH

A
„nemzetiségi
csoportok”
jogi
helyzete

13012 / II. 1.

38.

FELVIDÉKI TUDOMÁNYOS TÁRSASÁG
KIADVÁNYAI

2. sorozat.

1. szám.

Flachbarth Ernő

**A „nemzetiségi
csoportok”
jogi helyzete
a szlovák alkotmány
szerint**

Ára 5'50 P

A FELVIDÉKI TUDOMÁNYOS TÁRSASÁGBAN EDDIG MEGTARTOTT ELŐADÁSOK:

1. Steier Lajos: „Az 1849-i alkotmánytervek és Felsőmagyarország.”
2. Flachbarth Ernő dr.: „A csehszlovákiai népszámlálások és a felvidéki kisebbségek nyelvi jogai”.
3. Fekete Nagy Antal dr.: „A Felvidék települési képe az Árpádok korában”.
4. Móric Miklós dr.: „A Felvidék gazdasági helyzete a Duna völgyében”.
5. Bonkáló Sándor dr.: „Magyar hatások a kárpátaljai rutén irodalomban”.
6. Kniezsa István dr.: „A keleti tót nyelvjárás problémája.”
7. Podhradzky György dr.: „Czambel Samu élete és munkásságának jelentősége”.
8. Steier Lajos: „Czambel Samu politikai eszméi”.
9. Mihálik Sándor dr.: „Adatok a felvidéki ötvösművészet történetéhez”.
10. Bonkáló Sándor dr.: „Czambel és a rutének”.
11. Flachbarth Ernő dr.: „Czambel publicisztikai működése”.
12. Genthon István dr.: „A kassai Szent Mihály kápolna”.
13. Hodinka Antal dr.: „II. Rákóczi Ferenc és a gens mea fidelissima”.
14. Belitzky János dr.: „A felvidéki besenyő telepek”.
15. Lux Gyula dr.: „A dobsinai német nép eredete”.
16. Moravek Endre dr.: „A felvidéki magyar kultúregyesületek”.
17. Julier Ferenc: „A csehek elleni 1919. évi katonai műveletek”.
18. Pauliny Oszkár dr.: „A középkori felsőmagyarországi aranytermelésről”.
19. Kardos Béla dr.: „A felvidéki magyar és szláv nyelvhatár 1773-tól 1930-ig”.
20. Ila Bálint dr.: „A gömörmegyei jobbágyság helyzete a XVII. és XVIII. században.”

FLACHBARTH ERNŐ

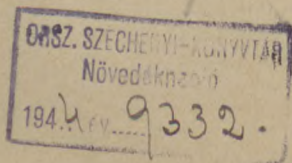
A
„NEMZETISÉGI CSOPORTOK”
JOGI HELYZETE
A SZLOVÁK ALKOTMÁNY
SZERINT

BUDAPEST, 1943

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.

13.012/II.1.

Felelős kiadó: Dr. Flachbarth Ernő.

A nyomdáért felelős: Mészáros József igazgató.

ELŐSZÓ.

A Felvidéki Tudományos Társaság tiz évvel ezelőtt a végből alakult, hogy az akkor legnagyobb részt még cseh megszállás alatt volt Felsőmagyarországgal kapcsolatos történeti, néprajzi, nyelvészeti, statisztikai, jogi, társadalmi és gazdasági kérdések kutatóit egy munkaközösségbe tömörítse. A felvidéki magyarságra, valamint a vele együttélő és szomszédos népekre vonatkozólag tehát körülbelül ugyanazt a feladatot tűzte ki maga elé, amelyet most, természetesen sokkal nagyobb erőforrások birtokában, az egész magyarságra és szomszédaira kiterjedőleg az oly korán sírbaszállt nagy magyar államférfiú és tudós, néhai Teleki Pál gróf emlékére másfél évvel ezelőtt alapított és az ő nevét viselő tudományos intézet törekszik megoldani.

Miként a 8646/1941. M. E. számú rendelet ennek az intézetnek feladatkörébe a többi között szomszédaink állami berendezkedésének módszeres tanulmányozását és ismertetését is utalta, míg társaságunk Csehszlovákia, majd ennek megszűnése után Szlovákia állami életének tudományos vizsgálatára kezdettől fogva súlyt helyezett és helyez ma is. Kifejezésre juttatta ezt már akkor, amikor első kiadványsorozatát oly művel indította meg, amely a csehszlovákiai népszámlálásoknak az elcsatolt felvidéki terület őslakosságának nyelvi jogaira gyakorolt hatását vizsgálta.

Társaságunk programjának e részébe vág az alábbi tanulmány is, amelynek tárgya az új szlovák állam nemzetiségi joga. Olyan kérdés az, amelynek a magyar jogtudomány eddig nem szentelt kellő figyelmet, noha tanulmányozása, tekintettel a százezer lelket jóval meghaladó szlovákiai magyarságra is, nemcsak elméleti, hanem nagy

gyakorlati jelentőséggel is bír. Egy tudományos társaság kiadványában csaknem felesleges hangsúlyozni, hogy a tanulmány a felvetett kérdést nem politikai, de szigorúan tudományos alapon tárgyalja. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy szenttelen fejtegetéseinek esetleges eredményei a gyakorlatban is ne legyenek hasznosíthatók.

Budapest, 1943 november 20-án.

**A „Felvidéki Tudományos Társaság Budapesten”
elnöksége.**

**A „nemzetiségi csoportok” jogi helyzete a szlovák
alkotmány szerint.**

I.

1919. szeptember 10-én Saint Germain-en-Layeban a szövetkezett és társult főhatalmak között s a Nemzetek Szövetségének védelme alá helyezett szerződésben a volt Csehszlovákia arra kötelezte magát, hogy a faji, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó lakosainak, illetőleg állampolgárainak bizonyos minimális jogokat fog adni. E szerződést egyes, nem lényegtelen változtatásokkal és kihagyásokkal az 1920 február 29-én 121. sz. kelt csehszlovák alkotmánylevélbe (128—134. §§.) is becikkelyezték. E kettős jogi alapra helyezkedve követték a csehszlovákiai nemzetiségek kisebbségi jogait egyfelől a Nemzetek Szövetségénél, másfelől a csehszlovák kormánytól. Egyes nemzetiségek javára még más nemzetközi szerződések is jöttek létre. Így Ausztriának Csehszlovákiával 1920 június 7-én Brünnben kötött szerződésének II. része a csehszlovákiai németek, Lengyelországnak Csehszlovákiával 1925 április 23-án Varsóban kötött szerződésének III. része pedig a csehszlovákiai lengyelek javára egészítette ki a saint germaini szerződés rendelkezéseit.

Ausztria megszűnésével a brünni szerződés hatályát veszítette. A müncheni négyhatalmi egyezmény után megkisebbedett „második” csehszlovák köztársaság azonban 1938 november 20-án a Német Birodalommal kötött államközi megállapodásában,¹ amely az ugyanazonnap kötött német-csehszlovák állampolgársági egyezményt egészítette ki, a területén maradt németek javára arra

kötelezte magát, hogy a megértő együttműködés szellemében folytatólagosan meg fog egyezni Németországgal azokról a kérdésekről, amelyek a német népcsoport fenntartására, szabad fejlődésére és népi tevékenységére vonatkoznak. Hasonló kötelezettségeket vállalt Németország az ő területén élő „csehszlovákok” javára. A berlini megállapodás azonkívül egy német-csehszlovák kormánybizottság létesítését írta elő mindazoknak az elvi és részletkérdéseknek tárgyalás útján való rendezésére, amelyek a két népcsoport és ezek tagjainak népiségére vonatkoznak.

Ezenkívül az 1938 november 2-án Bécsben kelt döntőbírói határozat, amelyet *Ribbentrop* német és *Ciano* gróf olasz külügyminiszterek hoztak, 5. pontjában arra kötelezte Csehszlovákiát és Magyarországot, hogy az előbbi területén maradt magyar és az utóbbihoz visszacsatolt területen élő nemmagyar nemzetiségű személyek védelmére szükséges közelebbi rendelkezésekben egy magyar-csehszlovák kormánybizottság állapodjék meg, amelynek arról is gondoskodnia kell, hogy a pozsonyi magyar népcsoport helyzete a többi ottani népcsoportéval egyenlővé tétessék. A magyar-csehszlovák bizottság 1939 február 10-én meg is alakult, de Csehszlovákia megszűnése után tárgyalásai megszakadtak.²

Csehszlovákia megszűnésével (1939 március 15) a saint germaini és varsói egyezményeken, valamint az 1938 november 20-án kelt berlini nyilatkozaton és a bécsi döntőbírói határozaton alapuló nemzetközi jogi kötelezettségei is megszűntek és az új szlovák államot annál kevésbé terhelik, mivel az új államokat a közreműködésük nélkül kötött nemzetközi szerződések mint *res inter alios actae* a nemzetközi jog értelmében nem kötelezik.³

Szlovákia azonban Magyarországgal szemben a vele egyes állampolgársági kérdések kölcsönös rendezése tárgyában 1941 február 5-én Budapesten kötött és a szlovák külügyminiszter 1941 május 12-én 90 sz. a. kelt hirdet-

ményével közzétett egyezményhez csatolt zárójegyzőkönyv 8. pontjában oly nemzetközi jogi kötelezettséget vállalt, mely szerint „azok a személyek, akik a szlovák állampolgárságot a jelen egyezmény alapján megszerzik, illetőleg egyéb jogszabályok alapján előzőleg megszerezték, ... a Szlovák Köztársaság többi állampolgárával minden tekintetben egyenlő jogokat élveznek”. Hasonló kötelezettségeket vállalt az egyezmény vagy egyéb jogszabályok alapján magyar állampolgárságot szerzett szlovák nemzetiségű személyek javára Magyarország is. Az egyezmény alapján ugyanis a szlovák állampolgárságot csak magyar, a magyar állampolgárságot pedig csak szlovák nemzetiségű személyek szerezték meg és így a 8. pont csak rájuk vonatkozik. Az idézett rendelkezés tartalmilag csaknem szószerint megegyezik az 1940 augusztus 30-án kelt második bécsi döntőbírói határozat 5. pontjával, mely arra kötelezte Magyarországot és Romániát, hogy a döntőbírói határozat alapján magyar állampolgárságot szerzett román, illetőleg a Románia területén maradó magyar nemzetiségű állampolgáraikat „minden tekintetben egyenlő elbánásban részesítsék”. A minden tekintetben egyenlő elbánás elve nemcsak a teljes jogi, hanem a teljes tényleges egyenlőséget jelenti és a törvény előtti egyenlőség, a polgári és politikai jogok és kötelességek, így különösen a katonai szolgálat és a közteherviselés, továbbá a különböző állások, tisztségek és méltóságok elnyerése, valamint a különböző hivatások és foglalkozások gyakorlása feltételeinek egyenlőségén kívül magában foglalja főleg azt a követelményt is, hogy az érdekelt személyeket nemzetiségük miatt az államhatalom részéről semmiféle hátrány nem érheti. Ebben az elvben bennefoglatatik továbbá az is, hogy a nemzetiségekhez tartozó személyek saját költségükön ugyanolyan feltételek mellett létesíthessenek és tarthassanak fenn az ő nyelvükön működő iskolákat és egyéb nevelő és közművelődési intézeteket és intézményeket, mint a többi állampolgár. Az egyenlőség

mértéke a többi állampolgárral, így különösen az államalakító nemzethez tartozó állampolgárokkal szemben mindenkor követett jogi és tényleges elbánás. Az egyenlőség ugyanis nem abszolút, hanem relatív jog oly értelemben, hogy tartalma nem állandó és változatlan, hanem hol tágul, hol pedig szűkül aszerint, hogy az állam mily jogi és tényleges elbánásban részesíti állampolgárait általában.

Szlovákiának Németországgal 1942 május 1-én Pozsonyban kötött és a szlovák külügyminiszter 1943 február 5-én 12. sz. a. kelt hirdetményével kihirdetett német-szlovák kulturális egyezmény, mint ilyen a szlovákiai német nemzetiséget és annak tagjait csak közvetve érinti, de 4. cikkének az a rendelkezése, amely szerint Szlovákia a német nyelvet az államnyelv után az első helyen álló nyelvnek (nach der Landessprache an erster Stelle stehende, postavenej na prvé miesto za štátnou rečou) ismeri el, nemzetiségjogi jelentőséggel is bír.

Ezek az egyes szlovákiai nemzetiségekre vonatkozó nemzetközi jogszabályok azonban magukon viselik az alkalomszerű keletkezés bélyegét és tartalmuk is igen sovány, úgy hogy a szlovákiai nemzetiségek szempontjából jóval kisebb jelentőséggel bírnak, mint azok a kisebbségi szerződések, amelyeket annak idején Csehszlovákia kötött. Annál nagyobb figyelmet kell fordítanunk ezért a szlovák alkotmány nemzetiségjogi rendelkezéseire.

II.

A szlovák köztársaság alkotmányáról szóló, 1939 július 21-én 185. sz. a. kelt szlovák alkotmánytörvény (a továbbiakban A. T.) ünnepélyes bevezetése szerint „a szlovák nemzet a Mindenható Isten védelme alatt... létesítette szlovák államát”, amely „a természetjognak megfelelően a nemzet valamennyi erkölcsi és gazdasági erejét egy keresztény és nemzeti közösséggé egyesíti”. A szlovák nemzetről ezenkívül csak egy helyen van szó

az alkotmányban, nevezetesen az 58. §-ban, amelynek 1. bekezdése szerint „a szlovák nemzet az államhatalomban Hlinka szlovák néppártjának (a szlovák egység pártjának) közvetítésével vesz részt”.

A nemzetiségek jogi helyzetét az A. T. a tizenkettedik fejezetében (91—95. §§) szabályozza, amelynek címe: „A nemzetiségi csoportok”. (Národnostné skupiny.) A tizenkettedik fejezetet kiegészítik az 51., 59., 64. és 81. §§-ok rendelkezései. Az 51. § a nemzetiségi csoportok képviselőtét az államtanácsban szabályozza, az 59. §-ban a nemzetiségi csoportok politikai pártjairól van szó, a 64. § a másnemzetű csoportoknak az önkormányzatban való részvételét biztosítja, a 81. § pedig nemzetiségi különbség nélkül garantálja az élet, szabadság és vagyon védelmét az állam minden lakosának.

Mindezekből kitűnik, hogy a szlovák alkotmány élesen különböztet egyfelől a szlovák *nemzet* *slovenský národ*), másfelől a nemzetiségi *csoportok* (*národnostné skupiny*) vagy másnemzetű *csoportok* (*inonárodné skupiny*) között. A szlovák állam az A. T. szerint a szlovák nemzeté, amely az államhatalomban a Hlinka-párt, vagy másképpen a szlovák nemzeti egység pártjának közvetítésével vesz részt (58. §), a nemzetiségi, vagy másnemzetű csoportok ellenben saját bejegyzett politikai pártjuk útján, amennyiben ez az egész csoport politikai akarata képviselőjének tekinthető (59. §.). A nemzetiségi, vagy másnemzetű csoportoknak tehát a szlovák nemzettől különböző politikai akaratuk van, továbbá külön érdekük, amelyre megfelelő tekintettel kell lenni annak a kérdésnek szabályozásánál, hogy a területi és rendi önkormányzat szervei miként közvetítik a polgárok részvételét az állami közigazgatásban. (64. §.) Az A. T. 93. §-ának 2. bekezdése ezenkívül azzal, hogy nemzetiségi csoportoknak és azok tagjainak a saját anyanemzetükkel való kulturális érintkezést biztosítja, elismeri, hogy ezek a szlovák nemzettől különböző nemzet-hez tartoznak, annak szerves részei.

Az A. T. értelmében tehát a „nemzet” nem foglalja magában a nemzetiségi, vagy másnemzetű csoportokat, el-
lentétben a mi nemzetiségi törvényünkkel, az 1868:XLIV.
t. c.-el, amelynek bevezetése szerint, „Magyarország ösz-
szes honpolgárai... politikai tekintetben egy nemzetet
képeznek: az oszthatatlan egységes magyar nemzetet,
amelynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez
tartozzék is, egyenjogú tagja”. A szlovák alkotmány nem
fogadta el a nyugateurópai nemzetfogalmat, amely nemzet-
nek az állampolgárok összességét tekinti, hanem nemzeten
csak az államnak nevet adó nép tagjainak összességét
érti, hasonló az 1920 február 29-én 121. sz. a. kelt cseh-
szlovák alkotmányhoz, melyet — ünnepélyes bevezetése
szerint — a kisebbségeket magában nem foglaló, mert
ezek kizárásával alkotmányozó fiktív csehszlovák nemzet
adott önmagának és az 1938 február 27-én kelt román al-
kotmányhoz, amelynek 27. cikke „a román nemzet több-
ségi és államalkotó” jellegét hangsúlyozva, azt — eltérően
az 1866. és 1923. évi alkotmányoktól — az állam egyéb
polgáraitól ugyancsak megkülönbözteti. A volt csehszlovák
és az új román alkotmánytól azonban a szlovák alkotmány
abban különbözik, hogy a nemzetiségeket kollektívítások-
nak, közösségeknek tekinti és ehhez képest bizonyos
kollektív jogokat ad nekik.

A nemzetiségi, vagy másnemzetű csoportok fogalmát
az A. T. nem határozza meg, de nem is sorolja fel azokat
az etnikai közösségeket, amelyeket ily csoportoknak tekint.
Abból azonban, hogy 91. §-ának 1. bekezdése szerint
„a polgárok szabadon jelentkezhetnek valamely nemzeti-
séghez”, azaz vallhatják magukat valamely nemzeti-
ség tagjainak, következik, hogy a nemzetiségi, vagy más-
nemzetű csoport azoknak a polgároknak összessége, akik
ugyanahhoz, a szlovák nemzettől különböző nemzetiség-
hez tartozóknak vallják magukat. Az A. T. értelmében
tehát annyi nemzetiségi (másnemzetű) csoport van a
szlovák köztársaságban, ahány ily csoporthoz tartozóknak

vallják magukat kisebb-nagyobb embertömegek. Nincs tehát alkotmányjogi akadálya annak sem, hogy a szlovák állampolgárok egy része a szlovjak (keleti tót) nemzetiséghez tartozónak vallja magát, mely esetben ezek összessége a szlovjak nemzeti (másnemzetű) csoportot alkotja. Mindezeknek a csoportoknak igényük van — a kulturális és politikai szervezkedés jogának kivételével, amely csak a Szlovákiában otthonos nemzetiségi csoportokat illeti meg (93. §. 1. bek.) — mindazokra a jogokra, amelyeket az A. T. a nemzetiségi (másnemzetű) csoportoknak biztosít.

A „nemzetiségi csoport” kifejezés nyilvánvalóan a német Volksgruppe (népcsoport) szó mintájára készült, ami nem szerencsés szóképzés, mert a „csoport” bizonyos személyek, vagy dolgok összegére utal (embercsoport, házcsoporthoz stb.), már pedig a Volksgruppe nem több nemzet, népösszegét akarja jelenteni, hanem egy nemzetnek csak egy részét. A „nemzetiségi csoport” szó mégis jobb ennél, mert nem ad annyi félreértésre alkalmat, mint a nemzetet is, népet is jelentő Volk-ból képezett Volksgruppe. A „másnemzetű csoport” kifejezés még jobb, mert a szlovák és nemszlovák lakosságot egyaránt valamely nemzethez tartozónak ismeri el. Mind a „nemzetiségi”, mind a „másnemzetű” csoport egyébként ugyanazt jelenti, mint a magyar nemzetiségi szó, amelynek megfelelő szlovák főnevet (národnost') két helyen (81. §. 1. bek. és 92. §. 2. bek.) az A. T.-ben is megtaláljuk.

Más szlovák jogszabályokban is előfordul e szó úgy főnévi (így például a 98/1942. számú törvényben), valamint melléknévi alakjában is. (A már idézett 90/1941. számú külügyminiszeri hirdetménnyel kihirdetett magyar-szlovák állampogársági egyezményen kívül, amely következetesen magyar nemzetiségű személyekről szól, a 254/1939. kormányrendelet a cseh nemzetiségű állami alkalmazottak szolgálati viszonyait szabályozza, a 160/1941. számú alkotmánytörvény pedig szlovák nemzetiségű személyek állampogárságra vonatkozik.) Egyes jogszabályok a *nemzeti*

csoport" (národná skupina) kifejezést használják. Így a 97/1942. és 131/1942. számú törvények a német nemzeti csoportról szólnak, az országgyűlés házszabályait tartalmazó 248/1941. számú törvény 43. §-a pedig egész általánosan ezt a kifejezést használja.

Az A. T. részben az egyes nemzetiségi (másnemzetű) csoportoknak, mint ilyeneknek ad bizonyos jogokat (51., 59., 64. §§, 93. §. 1. bek. és 94. §), részben pedig az ezekhez tartozó egyes lakosoknak (81. §), illetőleg állampolgároknak (91. §.). Az előbbieket közösségi (kollektív), az utóbbiakat egyéni (individuális) nemzetiségi jogoknak nevezhetjük. Az anyanemzettel való kulturális érintkezés joga (93. §. 2. bek.) azonban mind a nemzetiségi csoportokat, mind pedig azok egyes tagjait illeti meg. E jog tehát egyben kollektív és individuális nemzetiségi jog.

Mielőtt e jogokat egyenként megvizsgáljuk, előre kell bocsátanom, hogy a szlovák alkotmány azok hatályát oly feltételhez köti, amely egészen egyedül áll a modern államok közjogában. A 95. § szerint ugyanis „*a nemzeti-
iségi csoportoknak az alkotmányban foglalt jogai annyiban
érvényesek, amennyiben ugyanily jogokat a valóságban az
illető nemzetiségi csoport anyaállamának területén élő szlo-
vák kisebbség is élvez*”.⁴

A 95. §-t a „viszonosság” (reciprocitás) elve alkalmazásának szokták tekinteni.⁵ A nemzetközi jogban viszonnossági záradéknak (Reziprozitätsklausel) egy nemzetközi szerződésnek oly rendelkezését nevezik, amellyel egy állam bizonyos előnyök biztosítása ellenében nyújt egy másik államnak az árúk, emberek és közlekedési eszközök cseréje, vagy forgalma terén bizonyos kedvezményeket.⁶ Az idegen államok követeinek és konzulainak adott egyes mentességeknek,⁷ valamint a büntetések kiadatásának és más államok ítéletei végrehajtásának is gyakran feltétele a viszonnosság. A viszonnosság tehát azt jelenti, hogy egy állam egy másik államot olyan elbánásban részesít, mint ez őt. Az A. T. 95. §-ának alkalmazása, mint a saját ál-

lampolgárok ellen irányuló cselekmény, tehát nem viszonosság (reciprocitás) e szó a nemzetközi jogban közönségesen használt értelmében.

A nemzetközi kisebbségi jog terén csak két esetben fordult elő, hogy az egyik szerződő állam *nemzetközi szerződésben* vállalt kötelezettséget arra, hogy valamely nemzetiiségét oly elbánásban fogja részesíteni, amelyben a másik szerződő állam saját nemzetiségeit tényleg részesíti.

A felsősziléziai volt népszavazási terület német részében élő lengyelek és e terület lengyel részében élő németek kisebbségi jogait is igen részletesen szabályozó, 1922 május 15-én tizenöt évre kötött német—lengyel egyezmény a kisebbségek védelméről szóló III. részének II. címében ennek bevezetése megállapítja, hogy a következő (73—146.) cikkekben a szerződő felek a végből egyeztek meg, hogy a kisebbségek védelmét a volt népszavazási terület két részében a méltányos reciprocitás alapjára helyezték (afin de baser la protection des minorités dans les deux parties du territoire plébiscité sur le principe d'une réciprocité équitable). A „reciprocité” itt tehát egyszerűen egy irányelv, amelyet a szerződő felek az idézett cikkek megszövegezésénél szem előtt tartottak. A zárójegyzőkönyv (procotole finale) XIV. cikke szerint azonban a szerződő felek arra nézve értenek egyet, hogy az egyezménynek a közép- és felsőoktatásra vonatkozó rendelkezéseiben a reciprocitas feltétele alatt (sous condition de réciprocité) egyeztek meg. E helyen tehát a réciprocité azt jelenti, hogy a vonatkozó rendelkezések, amelyek az egyezmény 116—130. cikkeiben találhatók, az egyik szerződő államot csak annyiban kötelezik, amennyiben a másik fél is teljesíti az ezeken alapuló kötelezettségeit. Az általános nemzetközi jog szabályai szerint az egyik szerződő állam a szerződéstől visszaléphet, ha a másik szerződő fél az abból folyó kötelességeit megsérti.⁸ Vitás kérdés azonban, hogy egy szerződés egyik cikkének megsértése esetén is helye van-e a visszalépésnek.⁹ A zárójegyzőkönyv XIV. pontja értelemben az egyez-

mény egyes kisebbségjogi rendelkezéseinek megsértése esetén a másik fél sem volt köteles azokat alkalmazni, illetőleg csak oly mértékben volt erre kötelezve, amely mértékben a másik szerződő fél is alkalmazta azokat. A nemteljesítés tehát felfüggesztette a másik fél teljesítési köteleességét.

Az 1920 november 9-én kelt lengyel-danzigi egyezmény 33. cikke szerint Danzig szabad város a faji, vallási és nyelvi kisebbségekre vonatkozólag ugyanolyan rendelkezéseket volt köteles alkalmazni, amelyek hasonlóak azokhoz, melyeket Lengyelország a közte s a szövetséges és társult főhatalmak között 1919 június 28-án Versaillesben kötött szerződés I. fejezetének végrehajtásában lengyel területen alkalmaz. Az Állandó Nemzetközi Bíróság e cikket magyarázó 44. számú jogi véleménye (avis consultatif) szerint az 1919. évi szerződés I. fejezetében előírt kisebbségi rendszer csak annyiban volt alkalmazandó Danzigban, amennyiben azt Lengyelország is tényleg effectivement) alkalmazza.¹⁰ Ha Lengyelország netalan elmulasztotta volna nemzetiségeinek megadni azokat a jogokat, melyeknek megadására a versaillesi kisebbségi szerződésben magát kötelezte, úgy Danzig is megtagadhatta volna ezeket lengyel nemzetiségű állampolgáraitól, ámde ez nem lett volna a szó általánosan használt értelmében vett reciprocitás, hanem egy nemzetközi szerződésben részére kifejezetten biztosított ama jog gyakorlása, hogy e szerződésből folyó kötelezettségének teljesítését mindaddig felfüggesztheti, míg a másik szerződő fél egy más nemzetközi szerződésben vállalt kötelezettségét nem teljesíti. Szlovákia azonban nem nemzetközi szerződés, hanem saját alkotmányjoga alapján függeszteni fel a nemzetiségek, jogait, ha a 95. §-t alkalmazná.

A nemzetiségi csoportok politikai pártjairól szóló, 1940 május 15-én 121 sz. a. kelt törvény 14. §-ának d) pontjában a nemzetiségi csoportok bejegyzett pártjainak feloszlását „retorzió okából” is megengedi és zárjelben az A. T. 95. §-ára utal,¹¹ amiből világosan kitűnik, hogy a

95. §-ban foglalt rendelkezés retorzióra hatalmazza fel a szlovák köztársaság szerveit a nemzetiségi csoportokkal szemben arra az esetre, ha egy nemzetiség anyaországában élő szlovák kisebbség — az A. T. egyedül e helyen használja a kisebbség (menšina) szót! — a valóságban nem részesülne tényleg az A. T. által a szlovákiai nemzeti-ségi csoportoknak biztosított jogokkal azonos jogokban.

Retorzió a nemzetközi jog tudományában uralkodó nézet egy állam által egy másik állammal szemben tanúsított barátságtalan magatartásnak az utóbbi részéről ugyan-csak barátságtalan magatartással való megtorlását érti, amelynek célja az előbbi államot barátságtalan magatar-tásának megszüntetésére kényszeríteni. A retorziót a represszáliától az különbözteti meg, hogy a retorzió egy barát-ságtalan, de nem jogsértő cselekmény ellen irányul, míg a represszália, mint a nemzetközi jogi önségély egyik módja egy jogsértő cselekménynek egy önmagában ugyan-csak jogsértő cselekménnyel való megtorlása.¹² Csak egyes nemzetközi jogászok (így Kohler¹³) határozzák meg a re-torziót úgy, hogy az egy idegen állam vagy polgárainak és azok jogutódainak megalázása az állami törvényhozás által avégből, hogy az állam egy, a nemzetközi jogba üt-köző méltánytalanság jóvátételére kényszeríttessék, tehát a retorziót a represszália egyik fajának tekintik. Az a ba-rátságtalan magatartás, amely ellen a retorzió irányul, leg-többnyire abban áll, hogy az egyik állam a másikat vagy annak állampolgárait kedvezőtlenebb elbánásban részesíti, mint harmadik államokat, vagy azok polgárait. Ide tartozik különösen a másik állammal való forgalom nagymérvű korlátozása, vele szemben különleges véd-, vagy pénzügyi vámok életbeléptetése, hajóinak a kikötőkbe benemen-gedése, állampolgárai jogi helyzetének feltűnő rosszabbí-tása, mint például bizonyos foglalkozásoktól eltiltásuk, in-gatlandszerzési képességük vagy a bírói védelem megtaga-dása, tömeges kiutasításuk, útleveleik kedvezőtlenebb ke-zelése stb. Egyetlenegy nemzetközi jogász sem lát ellenben

a retorzióra okul szolgáló magatartást egy állam *saját polgáraival* szemben tanúsított eljárásában, még pedig akkor sem, ha ugyanahhoz a nemzetiséghez tartoznak, mint egy másik állam lakosságának többsége. Az A. T. 95. §-ában a szlovák állam szervei számára nyújtott lehetőség tehát nem retorzió sem a szónak abban az értelmében, ahogy azt a nemzetközi jog használja.

Ha a mondottak szerint a szlovákiai nemzetiségek alkotmányos jogainak a 95. §. felhívásával eszközölt megszüntetése, vagy korlátozása nem is retorzió a szó nemzetközi jogi értelmében, azok az ellenvetések, amelyeket egyes nemzetközi jogászok az igazi retorzió ellen felhoznak, erre az esetre is találnak. Ily ellenvetések, hogy a retorzióhoz nyúló állam gyakran nagyobb kárt szerez magának, mint aminőt az érintett államoknak okoz és saját törvényhozásának szellemével jön ellentétbe, midőn oly intézkedéseket tesz, melyeket maga is helytelennek tart.¹⁴

Ha ugyanis a szlovák kormány azért, mert valamely nemzetiségének anyaországa valóban, vagy csak az ő téves értesülései szerint saját szlovák nemzetiségét nem részesíti egy oly jogban, amelyre a szlovákiai nemzetiségeknek a szlovák alkotmány alapján igényük van, e jogot e másik állam lakosságának többségével azonos szlovákiai nemzetségtől megtagadja, sőt a 95. §. imperatív rendelkezése folytán megtagadni kénytelen, úgy voltaképen egy oly elvvel kerül ellentétbe, melynek helyességét maga ismerte el, amidőn ezt alkotmányába beiktatta. Nemzetiségi politikája akkor egy más állam tényleges, vagy csak feltételezett nemzetiségi politikájának függvényévé válik és aheiyett, hogy ez utóbbit bizonyos irányba kényszeríthetné, maga kényszerül oly intézkedésekre, amelyek saját jól felfogott érdekeibe ütköznek, tehát végeredményben az ő kárára válnak, így például azért, mert egyik nemzetisége nem részesülván az alkotmányban garantált és a többi nemzetiség által élvezett nemzetiségi jogokban, elégedetlen az állammal és keserűséggel viseli el igazságtalannak érzett sorsát.

A 95. § következetes alkalmazása tehát a szlovák állam nemzetiségi viszonyainak elmérgesedéséhez vezethet, anélkül, hogy — mint a szlovák országgyűlés alkotmányjogi bizottságának a 95. §-hoz fűzött indokolása remélte¹⁸ — a külföldi szlovák kisebbségek helyzetének javulását kellene eredményeznie.

Két állam jogrendje sohasem azonos. Elképzelhető, hogy valamely szlovákiai nemzetiség anyaországa egyes jogintézményeinek másszerűsége miatt saját nemzetiségeinek, közöttük a szlovákságnak bizonyos tekintetben nem adhatja meg pontosan ugyanazokat a jogokat, amelyeket a szlovák alkotmány a szlovákiai nemzetiségeknek biztosít, más téren viszont olyan jogokkal ruházza fel őket, amelyeket a szlovák alkotmány nem ismer. Az előbbi vonatkozásban a szlovák állam szervei ilyenkor a 95. §. folytán kötelesek az illető állami lakosságának többségével azonos szlovákiai nemzetiség jogait korlátozni, esetleg megszüntetni, míg az utóbbi vonatkozásban — az alkotmány ily irányú felhatalmazása hiányában — az érdekelt nemzetiség jogait nem emelhetik a másik állam nemzetiségei jogának színvonalára. A 95. §. tehát kötelezi a szlovák állami szerveit a nemzetiségi jogok automatikus korlátozására, amennyiben a másik államban az ottani szlovák kisebbség helyzete rosszabb, de nem engedi meg azok automatikus kiterjesztését, amennyiben a másik államban élő szlovák kisebbség helyzete jobb, mint az ő nemzetiségeié.

Ha mindezekhez még hozzávesszük, hogy a 95. § a megtorlást olyanokkal szemben írja elő, akik anyaországuk nemzetiségi politikájáért már csak azért sem felelősek, mert az A. T. 93 §. 2. bekezdése szerint anyanemzetikkel csak kulturális, de nem politikai érintkezést tarthatnak fenn és hogy két nemzetiség helyzete sohasem lehet teljesen azonos, mert abszolút és relatív számuk, településük, az uralkodó nemzethez való viszonyuk, történelmi múltjuk, politikai, társadalmi, kulturális és gazdasági súlyuk sohasem teljesen egyenlő, tehát a teljesen azonos

jogi szabályozás és tényleges állapot, amelyet a szlovák alkotmány szem előtt tart, igazságosság helyett inkább igazságtalanságot teremtene, arra az eredményre jutunk, hogy a 95. § jogpolitikai szempontból igen súlyos kifogások alá esik.

Ha ezekután tételesjogi szémszögből vizsgáljuk a 95. §-t, úgy azt találjuk, hogy e szakasz szerint a nemzetiségi csoportok részére az alkotmányban biztosított jogok csak annyiban érvényesek (*platia*), amennyiben ugyanezeket a jogokat az ő anyaállamukban élő szlovák kisebbség a valóságban (*v skutečnosti*) élvezi. Az A. T. a nemzetiségi csoportok jogairól szól, tehát e rendelkezés az egyéni nemzetiségi jogokra nem terjed ki, hanem csak a közösségi jogokra. Tekintettel az alkotmányjogi bizottság említett jelentésére is, a 95. §. értelme az, hogy egy nemzetiségi csoport valamely közösségi joga gyakorlásának feltétele egyfelől az, hogy az illető nemzetiség anyaországának jogszabályai a területén élő szlovák kisebbségnek ugyanazt a jogát adják meg, mint Szlovákia jogszabályai az ő nemzetiségeinek, másfelől, hogy e jogszabályokat végre is hajtsák. Ha e feltételek egyike nincsen adva, a nemzetiségi csoportok joga nem enyészik el, hanem az A. T. értelmében csak gyakorlása függeszthető fel és ismét feléled, mihelyt a feltétel teljesedik.

A 95. § szövegéből nem tűnik ki, hogy a szlovák állam mely szervei illetékesek annak megállapítására, hogy egy más állam területén élő szlovák kisebbség ugyanazokat a jogokat élvezi-e a valóságban, amelyekre a szlovák alkotmány alapján a nemzetiségi csoportoknak igényük van. Már pedig ennek megállapítása — jogászai szemmel nézve — nem egyszerű feladat, mert hiszen a másik állam jogszabályainak alapos ismeretén kívül feltételezi a tényleges helyzet kiderítését is. Ehhez pedig semmiképpen sem elegendő egy-egy újságközlemény, vagy egy-egy a határon át szállongó hír,¹⁰ hanem ez tanúk és szakértők kihallgatását, vagy legalábbis a másik állam hatósági iratai tartal-

mának ismeretét teszi szükségessé. Alig képzelhető el, hogy a másik állam erre módot nyújtana, de még ha meg is tenné, hozzájárulását diplomáciai tárgyalásoknak kellene megelőzniök. Így tehát annak kielégítő megállapítása, hogy valamely nemzetiségi csoport anyaállamának szlovák kisebbsége a valóságban élvezi-e a megfelelő jogokat, még akkor is csaknem lehetetlen volna, ha a 95. § rendelkezésének végrehajtására netalán kiadott törvény valamely magas bíróság, vagy kormányzati szerv hatáskörébe utalná azt. Annál kevésbbé alkalmasak erre az alsófokú közigazgatási hatóságok, vagy bíróságok. Ámde mindaddig, amíg az említett körülmények nincsenek megállapítva, hiányzik az alkotmányjogi feltétele a közösségi nemzetiségi jogok hatálya felfüggesztésének.

Végül meg kell jegyeznünk, hogy mivel a szlovákiai nemzetiségek közül anyaállamuk csak a magyaroknak és a németeknek van, a 95. § csak ezekre vonatkozik. Amí azonban a németeket illeti, látni fogjuk, hogy ezek nemzetiségi jogai messze fölötte állanak azoknak, amelyekkel a németországi szlovákok bírnak, úgy hogy a 95. § éle a gyakorlatban kizárólag a magyarság ellen irányul.

Miután a 95. §-t újszerűsége és a szlovák köztársaság nemzetiségi jogában elfoglalt központi helye miatt különböző oldalról megvizsgáltuk, az alábbiakban az egyes nemzetiségi jogokat ismertetjük.

I. Egyéni jogok.

1. „A polgárok szabadon jelentkezhetnek nemzetiségükhöz”. (91. §. 1. bek.)¹⁷ Ez magyarán azt jelenti, hogy a polgárok szabadon vallhatják magukat bármely nemzetiség tagjának. Az A. T. tehát a szubjektív elméletet fogadta el, amely szerint egy személy nemzetisége nem határozható meg külső, tárgyi ismérvek, hanem csak az illető személy bevallása alapján. Ezzel szemben az objektív elmélet úgy véli, hogy a nemzetiséget bizonyos

tárgyi ismérvek, amilyenek különösen a nyelv, a leszármazás, a faj, esetleg a vallás, is meg lehet állapítani. Minthogy azonban sok ily külső ismerv és ezek számos kombinációja képzelhető el, amelyek nemzetiségenként és egyenként különbözők, a legutóbbi időkig a szubjektív elmélet volt az uralkodó teória. A szubjektív elméletből folyó ama túlzás, hogy e szerint például a magát franciának mondó néger is a francia nemzetiséghez tartoznék, váltotta ki az úgynevezett kombinációs elméletet, amely igen helyesen azt mondja, hogy a szubjektív ismerv mindig valamely objektív kritériumon alapul. Mivel azonban a tárgyi ismérvek és azok lehetséges kombinációinak száma viszonylag nagy, az egyes személyek nemzetiségi hovatartozásának *jogászilag* is használható meghatározására egyedül a szubjektív vallomás alkalmas.¹⁹

A nemzetiségi (másnemzetű) csoportot az A. T. értelmében tehát a szlovák köztársaságnak mindazok a *lakosai* alkotják, akik hozzá tartozóknak vallják magukat. Következik ez a 81. §-ból, amely bizonyos jogokat nemzetiségi különbség nélkül minden lakosnak biztosít, tehát a nemzetiség fogalma nemcsak az állampolgárokat, de az állam lakosait is magába foglalja. Az egyéni nemzetiségi jogok közül azonban a nemzetiségi lakosokat a közvetlen vagy igazi nemzetiségi jogok nem illetik meg, hanem csak a közvetlenek.

Minthogy az A. T. a szubjektív elmélet alapján áll, annak értelmében mindenki ahhoz a nemzetiséghez tartozónak tekintendő, melynek tagjául magát vallja. E rendelkezéssel ellenkezik minden név- és fajelemzés, úgyszintén a nemzetiségnek az anyanyelv, leszármazás vagy vallás alapján történő minden hatósági megállapítása, mely az érdekelt személy bevallásától eltér. Senki nem minősíthető például németnek, ha magyarnak vallotta magát, még akkor sem, ha anyanyelve német, mindkét szülője német, valamely német községben született, vagy

pedig ruthénnek, ha más nemzetiséghez tartozónak vallotta magát, akkor sem, ha történetesen görög katolikus vagy görög keleti vallású. Az A. T. szerint a keleti tót (szlovjak) nemzetiség megvallásának sincs akadálya.

Az A. T. 91 § 1. bekezdése nem zárja ki azt a magyarázatot, hogy a zsidók is szabadon vallhatják magukat valamely nemzetiséghez tartozóknak. Az 1940 szeptember 3-án 210. sz. a. kelt alkotmánytörvény felhatalmazta a kormányt, hogy minden intézkedést megtegyen, amely szükséges ahhoz, hogy a zsidók kizárassanak a szlovák gazdasági és társadalmi életből és vagyonuk keresztyén kézre kerüljön. Az 1941 szeptember 9-én 198. sz. a. kelt és másnap kihirdetett, a zsidók jogi helyzetéről szóló rendelettel a kormány a 210/1940. számú törvényre hivatkozással a „zsidó” fogalmát alként határozta meg, hogy zsidónak az tekintendő, aki a) legalább három faj szerint zsidó nagyszülőtől származik és b) az a zsidókeverék, aki két faj szerint zsidó nagyszülőtől származik, ha 1. 1939 április 20-án vagy ezután az izraelita (zsidó) valláshoz tartozott, 2. 1939 április 20-a után zsidóval házasságra lépett, 3. zsidóval 1939 április 20-a után kötött házasságból származik vagy 4. zsidóval folytatott házasságonkívüli viszonyból származik és mint házasságonkívüli gyermek 1940 február 20-a után született. Faj szerint zsidó nagyszülőnek az tekintendő, aki az izraelita (zsidó) valláshoz tartozik (1. §). A rendelet 31. §-a szerint a szlovák köztársaság területén élő zsidók egyetlen és kollektív érdekeik képviselésére kizárólag hivatott szervezete a Pozsonyban működő Zsidó Központ. Ezek szerint a zsidó kollektivitást azok a személyek alkotják, akik legalább három zsidó vallású nagyszülőtől, vagy pedig két ily nagyszülőtől származnak, amennyiben az 1. § b) pontja alá esnek. A zsidó közösséghez való tartozást tehát a rendelet tárgyi ismerv alapján határozza meg. E rendelkezések azonban nem helyezték hatályon kívül az A. T. 91. §. 1. bekezdését. Kiténik ez az 1942 október 22-én 215. sz. a. kelt törvény 5. §-ából, amely szerint a Hlinka-féle szlovák néppárt tagjául felvehető „minden tisztességes szlovák nemzetiségű polgár, amennyiben legalább 18 éves és nem zsidó vagy zsidókeverék”. Nem ugyan a Hlinka-párthoz, de a szlovák nemzetiséghez tehát zsidók és zsidókeverékek is tartozhatnak, még pedig az A. T. 93. §-a szerint azok, kik magukat szlovák nemzetiségűeknek vallják. A 93. § 1. bekezdése tehát a zsidókra és a zsidókeverékekre is kiterjed és így ezek is bármely nemzetiség tagjának vallhatják magukat. Zsidókeverékek (židovský miešanec) a 198/1941 számú kormányrendelet 2. §-a szerint egyébként azok a személyek, akik két zsidó nagyszülőtől származnak, de nem esnek a rendelet 1. § b) pontja alá, vagy akik

egy zsidó nagyszülőtől származnak. Ez a szlovák közjogi helyzet a zsidók és zsidókeverékek nemzetisége tekintetében.

Az A. T. idézett rendelkezése természetesen a nemzetiségnek a népszámlálás alkalmával való megállapítására is alkalmazandó. Az 1940 október 8-án 265. sz. a. kelt népszámlálási törvény alapján 1940 október 18-án 270. sz. a. kiadott kormányrendelet 2. §-a elrendelte, hogy a népszámláláskor minden személy nemzetisége is megállapítandó. A rendelet a nemzetiség fogalmát nem határozta meg, nyilvánvalóan azért, mert az A. T. 91. §. 1. bekezdése folytán ez szükségtelen volt.

Az 1941 június 24-én 160. sz. a. kelt alkotmánytörvény, amely az állampolgárságról szóló, 1939 szeptember 25-én 255. sz. a. kelt alkotmánytörvényt egészíti ki, 5. §-ában akként rendelkezik, hogy a szlovák nemzetiség megállapításánál az anyanyelv irányadó, ha azonban kétség merül fel, az illetékes járási (városi jegyzői) hivatalban tett nyilatkozat az irányadó. Ez alkotmánytörvény szerint tehát a szlovák nemzetiséghez tartozás elsősorban az anyanyelv, vagyis egy tárgyi ismérv alapján állapítandó meg. E rendelkezés elméleti alapja nyilvánvalóan ellenkezik az A. T. 91. §-ának 2. bekezdésével, mely a szubjektív elméleten nyugszik. Minthogy azonban sem a 160/1941. számú alkotmánytörvény, sem más jogszabály nem határozza meg az anyanyelv fogalmát, egy konkrét esetben felmerülhet a statisztikusokat az 1867. évi szentpétervári kongresszus óta állandóan foglalkoztató kérdés, hogy mi az anyanyelv: az anya vagy az apa nyelve, a legkorábban ismert vagy a családban használt, a legjobban vagy a legszívesebben beszélt, vagy a társalgásban használt nyelv-e, úgy hogy az anyanyelv, bár a nemzetiség tárgyi ismérvének tűnik fel, kétség esetén szintén csak szubjektíve állapítható meg. A 160/1941. számú alkotmánytörvény is úgy rendelkezik, hogy kétség esetén az érdekelt személynek az illetékes járási (városi jegyzői) hivatalban tett nyilatkozata irányadó, tehát kiegészítésképpen maga is a szubjektív elmélet fogadja el. 5. §-ának első fordulata azonban nyilvánvalóan eltér az A. T. 91. §-ának 1. bekezdésétől és azt mint szintén alkotmánytörvény, tehát egyenlő erejű jogforrás a lex posterior derogat priori elve alapján annyiban módosítja, hogy a szlovák állampolgárságnak a 160/1941. számú törvény alapján való megszerzése szempontjából, de csakis ebből a szempontból, a szlovák nemzetiség elsősorban nem az érdekelt személy nyilatkozata, hanem anyanyelve és csak ha erre nézve kétség merülne fel, a járási (városi jegyzői) hivatalban tett nyilatkozata alapján állapítandó meg. Egyébként azonban az A. T. 91. §-ának 1. bekezdése érintetlen marad, úgy hogy a szlovák nemzetiséghez tartozás az állampolgárság ezen a címen való megszerzésének ese-

tétől különböző minden más esetekben, a többi nemzetiséghez való tartozás pedig csak az érdekelt személy nyilatkozata alapján állapítandó meg.

Hasonlóan a 160/1941. számú alkotmánytörvény 5. §-ához, a szlovák külügyminiszternek 1941 május 27-én 90. sz. a. közzétett hirdetményével kihirdetett és 1941 február 5-én Budapesten egyes állampolgársági kérdések kölcsönös rendezése tárgyában kötött magyar-szlovák egyezmény VIII. cikke akként rendelkezik, hogy az „egyezmény alkalmazása során valamely személy nemzetiségének megállapítására az anyanyelv, vitás esetekben az illető személy minden befolyástól mentes nyilatkozata az irányadó”. E cikk a 160/1941. számú törvény 5. §-ától csak annyiban különbözik, hogy 1.) Szlovákiát illetően nem a szlovák, de a magyar nemzetiség megállapítását szabályozza, hiszen Szlovákiát kizárólag magyar nemzetiségű személyek szlovák állampolgárságának elismerésére, illetve megadására kötelezi és 2.) előírja hogy vitás esetekben az érdekelt személy minden befolyástól mentes nyilatkozata irányadó, amiből a contrario az is következik, hogy e nyilatkozatot nem a járási (városi jegyzői) hivatalban kell tenni. Ezekről eltekintve azonban az egyezmény szerint is elsősorban az anyanyelv és csak másodsorban, vita esetén, az érdekelt személy nyilatkozata szolgál a nemzetiség megállapításának alapjául. Bár az anyanyelv fogalmának meghatározatlansága miatt végeredményben itt is az érdekelt személy nyilatkozata lesz irányadó és bár a VIII. cikk csak hiteles magyarázata az egyezmény ama rendelkezéseinek, amelyek értelmében bizonyos magyar nemzetiségű személyek bizonyos feltételek mellett szlovák állampolgárokká válnak, illetőleg a szlovák állampolgárságot megszerezhetik, a VIII. cikk és az A. T. 91. §-ának 1. bekezdése között jogilag mégis kollízió mutatkozik. A nemzetközi szerződés ugyanis a *szlovák jog* (természetesen nem a nemzetközi jog) szerint gyengébb jogforrás, mint egy alkotmánytörvény és így az A. T.-vel nem ellenkezhetsz. Az 1940 január 18-án 11. sz. a. kelt törvény 1. §-ának 2. pontja szerint a nemzetközi szerződések, amennyiben az A. T. 24. §-ának h) pontja szerint az országgyűlés hozzájárulását igénylik, vagy a kormány kihirdetésüket elhatározza, a „Slovensky Zákonnikban” kihirdetendők. Bár a törvény 20. §-a kifejezetten hatályon kívül helyezte az 1939 március 18-án 14. sz. a. kelt kormányrendeletet, amely a nemzetközi szerződések a szlovák állam jogszabályainak nyilvánította (1. § 2. bek. c), maga is a jogszabályok kihirdetését szabályozza és ezek között a nemzetközi szerződéseknek a „Slovensky Zákonnikban” való kihirdetését ugyanolyan feltételek mellett rendeli el, mint a 14/1939. számú rendelet. Az országgyűlés által jóváhagyott vagy a kormány által kihirdetett nemzetközi szerződések tehát jogforrások, még pedig

azok a nemzetközi szerződések, amelyeket az országgyűlés jóváhagyott és amelyeket törvény formájában hirdettek ki, véleményem szerint a törvénnyel, a miniszteri hirdetmény útján közzétett nemzetközi szerződések pedig a miniszteri rendelettel egyenlőerejű jogforrások. Alkotmányjogilag tehát az A. T. 92. §-ának 1. bekezdése kétségtelenül erősebb jogforrás az egyezmény VIII. cikkénél. A két jogszabálynak ez a kollíziója azonban könnyen megszüntethető úgy, ha az egyezmény VIII. cikkét akként alkalmazzák, hogy a nemzetiséget az érdekelt személy nyilatkozata alapján állapítják meg. Hiszen az, hogy kinek mi az anyanyelve, igen gyakran kétséges és akkor csak az érdekelt nyilatkozata alapján állapítható meg, ha pedig nincs kétség, úgy az érdekelt személy anyanyelve és nemzetiségi meggyőződése között nincs ellentét.

Sokkal élesebb ellentét mutatkozik az A. T. 91. §-ának 1. bekezdése és az 1939 december 20-án Pozsonyban kötött s a szlovák külügyminiszter 71/1940, számú hirdetményével közzétett német-szlovák állampolgársági szerződés 4. cikke között. E szerződés az 1938-ban Németországhoz visszacsatolt és hozzá csatolt területeken élő szlovák és a szlovákiai német nemzetiségű személyek állampolgárságát szabályozza. A 4. cikk 1. bekezdése szerint a német nemzetiséghez való tartozás (Volkszugehörigkeit) kérdésében a szlovák belügyminiszter egyetértésben a szlovákiai német ügyek államtitkárával határoz. Bár ez a rendelkezés is csak az egyezmény magyarázatára szolgál, mégis ellenkezik az A. T. 91. cikkének 1. bekezdésével, amely alkotmányjogilag erősebb jogforrás, mint a csak miniszteri rendelet erejével bíró hirdetmény, úgy hogy a 4. cikk 1. bekezdése az A. T. idézett cikkével csak úgy hozható összhangba, ha a szlovák belügyminiszter, egyetértve a német ügyek államtitkárával, csak azokat és mindazokat a személyeket ismeri el német nemzetiségűeknek, akik magukat azoknak vallják.

A 91. cikk 2. bekezdése szerint „a polgárok nemzetiségi hovatartozásáról kataszter vezettetik”,¹⁹ tehát az A. T. nemzetiségi kataszter készítését és felfektetését írja elő. A nemzetiségi kataszter fogalmilag közokiratként összeállított jegyzéke mindazoknak az állampolgároknak, akik egy és ugyanazon nemzetiséghez tartoznak. Az A. T. szerint készítendő kataszterbe az egyes szlovák állampolgárok nemzetisége a szerint vezetendő be, hogy az illetők mely nemzetiséghez tartozóknak vallják magukat. Ez a 91. § 1. bekezdéséből következik, melynek a 2. bekezdés csak végrehajtására szolgál.²⁰ A név, faj, leszá-

mazás, vallás, anyanyelv stb. alapján történő bejegyzése tehát az A. T.-be ütköznék és még inkább a 91. § 2. bekezdésének oly végrehajtása, amely a bejegyzést elvileg az érdekelt személy bevallása alapján eszközölné ugyan, de lehetővé tenné, hogy ezt valamely közigazgatási hatóság felülvizsgálja és utólag megváltoztassa. Az A. T.-be ütköznék ez még akkor is, ha e felülvizsgálás az érdekelt nemzetiség valamely szervezetének, például politikai pártjának közreműködésével történnék.²¹ A fenti elveknek megfelelően történt bejegyzés alapján a nemzetiség objektívizálódik: megállapításának immár egy tárgyi ismérve van és ez a nemzeti hovatartozandóság kataszteri bejegyzése. A nemzetiségi hovatartozás immár nem az érdekelt személy nyilatkozatán, hanem a kataszteri bejegyzésen alapul.

A 91. § 3. bekezdésének az a rendelkezése, hogy „a nemzetiségi kataszterben változtatások csak a törvény korlátai között eszközölhetők”,²² annak megakadályozására szolgál, hogy a polgárok ötletszerűen változtassák meg nemzeti hovatartozandóságukat. A nemzetiségi kataszter megváltoztatásának szabályozására tehát külön törvényt kell alkotnia a szlovák törvényhozásnak, amely törvény a nemzetiségi kataszter egyéb részleteit is szabályozhatja. A részletek szabályozására ugyanis a 4. bekezdés ugyancsak külön törvény alkotását írja elő. A nemzetiségi kataszter megváltoztatásának módja és a nemzetiségi kataszter egyéb részletei (kiskorúak bejegyzése, a kataszter összeállításának és vezetésének módja stb.) tehát akár külön-külön törvényekben, akár pedig egy törvényben szabályozhatók. Eddig (1943 július 1.) azonban ily törvény vagy rendelet nem jelent meg.

2. „Az elnemzetlenítésre irányuló minden tevékenység büntetendő”. (92. §. 1. bek.)²³ Ez a rendelkezés mintegy visszája a 91. § 1. bekezdésének. Ha minden polgár szabadon vallhatja meg nemzetiségét, úgy a nemzetiség oly érték, amelynek megtartását is biztosítani kell. Már a

csehszlovák alkotmány 134. §-a is úgy rendelkezett, hogy „az erőszakos elnemzetlenítés minden faja nincs megengedve. Ennek az alapelvnek megsértését a törvény büntetendő cselekménnyé nyilváníthatja”. Ily törvényt azonban a csehszlovák állam fennállásának húsz esztendeje alatt nem hoztak. A 308 1920. számú csehszlovák törvénynek (ügynevezett terrortörvény) az a rendelkezése, amely szerint az, aki hivatali vagy egyéb hatalmát arra használja, hogy másnak állásfoglalását befolyásolja és valaminek tevésére vagy elmulasztására rábírja, nem tekintendő az alkotmány 134. §-a végrehajtásának.²⁴ Az A. T. 92. §-ának 1. bekezdése három irányban is eltér a csehszlovák alkotmány 134. §-ától: 1.) nem az erőszakos elnemzetlenítést, hanem az elnemzetlenítésre irányuló tevékenységet tiltja, 2.) nem engedi meg, hanem elrendeli ennek büntetendő cselekménnyé nyilvánítását és 3.) előírja a részleteket szabályozó külön törvény alkotását (2. bek.).

Elnemzetlenítés valamely személynek nemzetiségétől való megfosztása. Minthogy — az A. T. által elfogadott szubjektív elmélet alapjára helyezkedve — a befejezett elnemzetlenítés feltételezi, hogy az illető személy önként oly nemzetiség tagjának vallja magát, amelyhez eddig nem tartozott, maga az elnemzetlenítés voltaképpen nem is büntethető, ellenben büntethető az erre irányuló, azt célzó tevékenység, például nemzetiségi gyermekek elnemzetlenítésük céljából idegen tannyelvű iskolákba kényszerítése, ha a községben nemzetiségi tannyelvű iskola van, a népszámlálás vagy a nemzetiség kataszteri bejegyzésének alapjául szolgáló, de a valósággal ellenkező nyilatkozat kikényszerítése fenyegetés útján stb. Ez az, ami az A. T. szerint bűncselekménnyé nyilvánítandó. A részletek szabályozását az A. T. is külön törvényre bízta (92. § 2. bek.), de ily törvényt a szlovák törvényhozás eddig még nem alkotott. Az 1940 november 26-án 320. sz. a. alatt kelt törvény 20. §-a, amely szerint „az, aki valamely nemzetiséget nyilvánosan meggyaláz, úgy hogy abból nyilvános

megbotránkozás támad, vagy a köznyugalom avagy a köztársaság nemzetközi kapcsolatai veszélyeztethetnek," vétség miatt nyolc naptól két évig terjedhető fogházzal büntetik, nem az elnemzetlenítés, hanem egy nemzetiség gyalázását tiltja. Az A. T. idézett rendelkezése tehát még végrehajtásra vár.²⁵

3.) *A nemzetiségi csoportok ... tagjai anyanemzetükkel kulturális kapcsolatokat vehetnek fel és ápolhatnak*". (94. §.)²⁶ Az A. T. ugyanezt a jogot a nemzetiségi csoportoknak is biztosítja és ezért azt alább fogjuk közelebbről megvizsgálni, a nemzetiségek hasonló jogával kapcsolatban.

4. *„Valamennyi lakos ... nemzetiségi különbség nélkül ... élvezzi az élet, szabadság és vagyon védelmét”*. (81. §.)²⁷ Ez úgynevezett közvetett vagy nem igazi nemzetiségi jog, mert a nemzetiségek tagjait mint az állam lakosait illeti meg, míg a közvetlen nemzetiségi jogokra a nemzetiséghez való tartozás alapján tarthatnak igényt.^{27a} Miként az A. T. számos más rendelkezése, úgy ez is a csehszlovák alkotmány egy hasonló rendelkezésének parafrázisa. A csehszlovák alkotmány 106. §-a azonban nem az állam valamennyi lakosának, mint az A. T., hanem csak az állampolgároknak biztosította az élet és szabadság védelmét, de ennek teljesnek és feltétlennek kell lennie, míg a vagyont kifejezetten nem helyezte védelem alá. Hiányzik az A. T. 81. §-ából a csehszlovák alkotmány 106. cikkének az a mondata is, amely szerint az alapelvtől eltérésnek csak annyiban van helye, amennyiben ezt a nemzetközi jog megengedi.

Az élet védelmére való jog magában foglalja a testi épségre való jogot is. A szlovák rendőrségnek tehát a nemzetiséghez tartozó lakosok életét és testi épségét éppen olyan védelemben kell részesítenie, mint a szlovák nemzetiségűekét. A szabadságra való jog tartalmát maga az A. T. is megjelöli, amidőn biztosítja a személyes szabadságot és a házbékejogot (82. §. 1. bek.), elfogadja a „nullum crimen

sine lege" elvét (82. §. 2. bek.), alkotmányjogi védelem alá helyezi a levéltitkot (83. §), biztosítja a gyülekezési, sajtó- és egyesülési jogot (84. §), valamint a vallás, véleménynyilvánítás, tudományos kutatás és művészet szabadságát (85. §). A vagyon védelmére való jog tartalmára pedig a 79. §. 2. bekezdése világít rá, amely a magántulajdont biztosítja.

A 81. §. 2. bekezdése szerint az élet, szabadság és vagyon védelmére való jog csak törvényes rendelkezések alapján korlátozható. Ily korlátozást az A. T.-nek a szabadságjogokra (82—85. §§) és a magántulajdonra (79. §) vonatkozó rendelkezései még külön is megengednek. Közönséges törvénnyel tehát bármikor korlátozható az élet, szabadság és vagyon védelmére való jog, de csak nemzetiségi különbség nélkül. A magyar nemzetiségű szlovák állampolgárok egyenjogúságát az 1942. évi állampolgársági egyezmény is biztosítja.

II. Közösségi jogok.

1. „Azoknak a nemzetiségi csoportoknak, amelyek Szlovákia területén otthonosak, jogukban áll kulturális és politikai téren saját vezetőségük alatt szervezkedni”. (93. §. 1. bek.)²⁸ Míg a többi kollektív jogra igénye van valamennyi szlovákiai nemzetiségi csoportnak, addig erre a jogra csak azok a nemzetiségi csoportok tarthatnak igényt, amelyek Szlovákia területén otthonosak (szlovákok), tehát azok, amelyek e területen a történelem folyamán gyökeret vertek. Ilyen nemzetiségi csoportok a magyarok, németek és rutének, a csehek ellenben nem, akik e területen mindig idegenek voltak és ma is azok. Kifejezésre jut ez a cseh nemzetiségű állami alkalmazottak szolgálati viszonya tartamának rendezéséről szóló, 1939 október 16-án 254. sz. a. kelt kormányrendeletben is, amely a cseh nemzetiségű állami alkalmazottakat, tekintet nélkül

községi illetőségükre és alkalmaztatásuk módjára, ideiglenes alkalmazottaknak nyilvánítja mindaddig, amíg nem adják ki nekik az állandó alkalmazásról szóló dekrétumot, tehát megkülönbözteti őket a többi nemzetiséghez tartozó állami alkalmazottaktól. Még kevésbé tekinthetők meghonosodott nemzetiségnek a zsidók. Az 1942 május 15-én 68. sz. a. kelt alkotmánytörvény szerint ugyanis a zsidókat a szlovák köztársaság területéről ki is lehet költöztetni, azok kivételével, akik legkésőbb 1939 március 14-én valamely keresztyén vallásfelekezet tagjaivá váltak, vagy legkésőbb 1941 szeptember 10-e után nem zsidóval érvényes házasságot kötöttek.

A magyar, német és rutén nemzetiség az A. T. értelmében egyfelől kulturális, másfelől pedig politikai téren jogosult saját vezetősége alatt szervezkedni. Mivel az A. T. a nemzetiségi csoportok politikai szervezkedését részletesebben szabályozza, mint a kulturális szervezkedésre való jog közelebbi meghatározásánál is hasznát vehetjük, a politikai szervezkedés jogát vizsgáljuk meg először.

a) A politikai szervezkedés lehetősége oly államban, amelyben politikai pártok vannak, egyet jelent a politikai pártalakítás lehetőségével. A politikai pártokról az A. T. hatodik fejezete rendelkezik, még pedig az 58. § a Hlinka-pártról, az 59. §. pedig a nemzetiségi pártokról. Ez utóbbi így szól: „*A nemzetiségi csoport az államhatalomban bejegyzett politikai pártjának közvetítésével részesedik, amennyiben ez az egész nemzetiségi csoport politikai akarata képviselőjének tekinthető*”.²⁹

A felsorolt nemzetiségi csoportoknak csak egy bejegyzett politikai pártjuk lehet, míg a többieknek politikai szervezkedési joguk nem lévén, politikai pártjuk egyáltalán nem lehet. Amint a szlovák nemzet az 58. §. szerint a Hlinka-párt, úgy a Szlovákia területén otthonos nemzetiségi csoport saját bejegyzett pártja közvetítésével vesz részt az államhatalomban. Az A. T. tehát az egypártrend-

szert fogadta el, ha nem is oly értelemben, hogy az egész államban csak egy politikai párt létezhet, de mégis oly formában, hogy a szlovák nemzetnek és az egyes nemzetiségi csoportoknak csak egy-egy olyan pártjuk lehet, amely a pártoknak az alkotmányból folyó jogait gyakorolhatja.

A bejegyzett nemzetiségi párt a nemzetiségi csoportnak az a szerve, amelynek útján az az államhatalomban részesedik, akárcsak a szlovák nemzet a Hlinka-párt útján. Míg azonban az utóbbi részesedését az államhatalomban az A. T. semmiféle különös feltételhez nem köti, addig a nemzetiségi pártok e részesedésének feltétele, hogy az egész nemzetiségi csoport politikai akarata képviselőjének legyenek tekinthetők (ak ona mōže byť pokladaná za predstaviteľku politickej vôle celej národnostnej skupiny). A nemzetiségi párt az államhatalomban való részesedésének, nem pedig a párt bejegyzésnek feltétele ez, ami jogilag igen lényeges különbség.³⁰

Ha a szlovák nemzet a Hlinka-párt, az egyes nemzetiségi csoportok pedig az ő politikai akaratak képviselőjének tekinthető pártok útján részesednek az államhatalomban, úgy ez azt jelenti, hogy az államhatalom a pártokon, tehát végeredményben a szlovák nemzetet, s a magyar, német és rutén nemzetiségi csoportokon nyugszik. Ezt az alkotmányjogi helyzetet annál inkább hangsúlyoznunk kell, mennél távolabb áll tőle a tényleges helyzet. Az államhatalmat pedig az A. T. 2. §-a szerint az általa megállapított szervek gyakorolják, még pedig a törvényhozó hatalmat az országgyűlés (snem, 6. §), a kormányzó és végrehajtó hatalmat, amennyiben ez nincs kifejezetten fenntartva a köztársasági elnöknek vagy az államtanácsnak, a kormány (38. §) a bírói hatalmat pedig az állami és különleges bíróságok (65. §).

Arra a kérdésre, hogy a nemzetiségi csoportok bejegyzett pártjai e szervek közül melyikben és miként legyenek képviselve, az A. T. csak azt a választ adja, hogy az államtanácsba „a nemzetiségi csoportok bejegyzett

pártjai egy-egy tagot küldenek ki". (64. §.).³¹ Az országgyűlés 80 tagja az A. T. 13. §-a szerint az egész állam polgárainak képviselője, tehát ha tagja is valamelyik nemzetiségi csoport bejegyzett pártjának, az országgyűlésben nem azt és nem is saját nemzetiségi csoportját képviseli, hanem az állampolgárok összességét, az úgynevezett államnépet, tehát az országgyűlésben a nemzetiségi csoportok, mint ilyenek nem bírnak képviselettel. A köztársasági elnök hatásköre nem osztható fel, a bírakat pedig a köztársasági elnök nevezi ki (A. T. 38. § g. pont), akinek a jogát az alkotmány — azonkívül, hogy minden kormányzati aktushoz az illetékes miniszter aláírását is megköveteli (40. §), semmiképpen sem korlátozza. Ugyancsak a kormány tagjait is minden más alkotmányjogi korlátozástól függetlenül a köztársasági elnök nevezi ki (41. §.). Mindezekből az következnék, hogy a nemzetiségi csoportoknak részesedése az államhatalomban arra zsugorodik össze, hogy az államtanácsban egy-egy taggal vannak képviselve. Mielőtt azonban e kérdésben véglegesen állást foglalnánk, a következőket is mérlegelnünk kell.

A 215/1942. számú törvény 1. §-ának 1. bekezdése, megismételve és kiegészítve az A. T. 58. §-át, úgy szól, hogy „a szlovák nemzet az államhatalomban az e törvény szerint szervezett Hlinka-féle szlovák néppárt közvetítésével részesedik”. E részesedést pedig a 2. bekezdés úgy határozza meg, hogy ez alatt „az állam vezetésében és igazgatásában való részesedés értetik e törvény és más jogszabályok rendelkezései szerint”. E meghatározás azonban nem hiteles magyarázata az A. T. 58. §-ának, mert alkotmánytörvényt közönséges törvény nem magyarázhat hitelesen. A 215/1942. számú törvény rendelkezéseinek legnagyobb része egyébként a párttagságot, a párt központi szerveit és szervezeti egységeit szabályozza, aminek semmi köze sincs az állam vezetésében és igazgatásában való részesedéshez. Ugyanez áll a törvény nem szervezeti jellegű szabályairól is, amelyek közül a szlovák állampolgárok szélesebb köreit

csak a 44. § érinti, amely szerint „a szlovák nemzet tagjainak politikai nyilatkozatait csak a párt hozzájárulásával szabad sajtó, rádió vagy film útján terjeszteni” és a párt hozzájárulása szükséges ahhoz is, hogy ezek politikai vagy politikai-nevelési folyóiratokat és kiadványokat ad-hassanak ki. A Hlinka-pártról szóló egyéb törvényekben sem találunk rendelkezéseket arról, hogy a párt miképpen vesz részt az állam vezetésében és igazgatásában.

Sokkal jobban világít rá a pártoknak az államhatalomban, egyben az állam vezetésében és igazgatásában való részesedésére a Német Párt közjogi helyzete.

Egy 1938 október 10-én kelt rendelet alapján az autonóm szlovák kormánynak, amelyet tudvalevően az „első” csehszlovák köztársaság összeomlása után létesítettek, szavazati joggal bíró tagja volt a német népcsoport ügyeinek államtitkára is, aki a népcsoportjára vonatkozó ügyekben törvényhozó hatalommal is bírt. Az e rendelet helyébe lépett 144/1939. számú szlovák minisztertanácsi határozat szerint a német népcsoport ügyei államtitkárnak, akít a német népcsoport vezérének javaslatára a miniszterelnök nevez ki, feladata az államigazgatás és a népcsoport közti együttműködés biztosítása és hatáskörébe tartozik a véleménynyilvánítás a népcsoportját érintő törvény- és rendelettervezetek, valamint a német többségű vidékek tisztviselőinek és közalkalmazottainak kinevezése tárgyában.³² Ha a német ügyek államtitkára ma már nem is tagja a kormánynak, mert ez az A. T. 41. §-a szerint „az elnökből és a miniszterekből” áll, az ő révén tehát a Német Párt, mivel a német nemzetiségi csoport vezére tényleg a párt vezére is, mégis részesedik a kormányzó és végrehajtó hatalomban.

Ezenkívül a német nemzetiségi csoport vezére, mint erről alább még részletesebben szó lesz,

1. elnöke a párt gazdasági központjának (131/1942. számú törvény 2. §-a);

2. kinevezi és felmenti a Freiwillige Schutzstaffel

és a Deutsche Jugend parancsnokait és tisztviselőit (311/1939. törvényerejű rendelet 5. §-a), továbbá a német országos diákvezért (98/1942. számú törvény 4. §-a), valamint a párt társadalmi gondozási központjának elnökét és tanácsadó testületének tagjait (81/1942. számú törvény 3-4. §§);

3. a Freiwillige Schutzstaffel és a Deutsche Jugend főparancsnokainak kinevezése tárgyában javaslatot tesz a köztársaság elnökének (311/1939. törvényerejű rendelet 5. §-a);

4. kiadja a párt nemzetgazdasági központjának szervezési szabályzatát (131/1942. számú törvény 5. §-a);

5. jóváhagyja a Deutsche Studentenschaft szervezési és fegyelmi (98/1942. számú törvény 4. §-a), valamint a Freiwillige Schutzstaffel és a Deutsche Jugend szolgálati és fegyelmi szabályzatát (311/1939. törvényerejű rendelet 6. §-a);

6. a törvény korlátai között kötelességekkel terhelheti és jogokkal ruházhatja fel a német országos diákvezért (98/1942. számú törvény 4. §-a) és

7. a német nemzetiséghez tartozás kérdésében a belügyminiszter vele egyetértésben határoz. (71/1942. számú belügyminiszteri hirdetmény).

Törvényeken alapuló közjogi vagy közjogi funkciók ezek. Minhogypedig az A. T. 58. és 59. §§-ainak általánosan tartott rendelkezései szerint az államhatalomban való részesedésre nemcsak a német, hanem a többi Szlovákiában otthonos, tehát a magyar és rutén nemzetiségi csoport is vele egyenlő igénnyel bír, a németiségéhez hasonló részesedés a kormányzó és végrehajtó hatalomban az A. T. értelmében ezektől sem volna megtagadható.

A nemzetiségi pártok az államhatalomban való részesedésének és e részesedés feltételeinek szabályozását az A. T. külön törvényre bízta. (59. §. 2. bek.) E törvény a nemzetiségi csoportok politikai pártjáról szóló, 1940

május 15-én 121. sz. a. kelt törvény, amelynek legfontosabb rendelkezései a következők.

Az 1. § szerint azokat a pártokat, amelyeknek közvetítését a nemzetiségi csoportok az államhatalomban részesednek, a kormány határozata alapján a belügyminisztérium jegyzi be (regisztruje). A kormány e határozata ellen a törvény a legfelső közigazgatási bírósághoz panaszt nem enged meg (5. §.). A párt tagjai csak a szlovák köztársaságnak az illető nemzetiséghez tartozó állampolgárai lehetnek. (2. §.). A pártnak a bejegyzés iránti kérelmét a párt vezető funkcionáriusának és az illető nemzetiségi csoport legalább 500 oly tagjának kell aláírnia, aki 21. életévét betöltötte és szlovák állampolgár. Ezenkívül igazolni kell az 59. §-ban foglalt feltételek fennforgását, azaz azt, hogy a párt tagjainak valószínű száma és szervezeti szabályzata alapján az egész nemzetiségi csoport politikai akarata hordozójának tekinthető. (3. §. 2—3. bek.). A párt bejegyzésére csak akkor kerülhet sor, ha 1.) az imént ismertetett feltételek teljesültek, 2.) az alkotmány 95. §-a szerint ennek akadályja nincsen, azaz ha az illető nemzetiségi csoport anyaállamában élő szlovák kisebbség pártja a valóságban ugyanazokat a jogokat élvezi és 3.), ha a kormány egyidejűleg úgy határoz, hogy az illető nemzetiségi csoport esetleg már létező, tehát már eredetileg bejegyzett pártját feloszlatja azért, mert már nem lehet az illető nemzetiségi csoport politikai akarata hordozójának tekinteni. (4. §.) A bejegyzés iránti kérelem elutasítása esetén a kérelem egyik aláírója sem kezdeményezheti két éven belül új párt alapítását, kivéve, ha az elutasítás az A. T. 95. §-ában megjelölt akadály miatt történt. (5. §.) A bejegyzett párt működését a kormány oly módon és oly mértékben korlátozhatja, amennyiben az illető nemzetiségi csoport anyaállamának területén élő szlovák nemzetiségi csoport pártjának működése meg van engedve. (8. §.). A párt működését a kormány meg is szüntetheti, ha működésével a szervezeti szabályzat kereteit túllépi, bár ezért vezető funkcionáriusát a belügyminisztérium figyelmeztette, vagy ha működésével a köznyugalmat, rendet, a közbiztonságot, vagy az állam más fontos érdekeit komolyan és ismételten megzavarja. (9. §.). Végül a kormány a pártot feloszlathatja, ha a) bejegyzésének feltételei megszűntek, b) működése a szlovák köztársaság léte vagy területi épsége ellen irányul, c) működését ismételten meg kellett szüntetni és d) retorzió okából. (14. §.).

A nemzetiségi csoportok pártjainak bejegyzése (regisztrálása) e törvény szerint tehát a kormány kizárólagos hatáskörébe tartozik, hasonlóképpen működésük korlátozása, megszüntetésük, valamint feloszlatásuk is.

Ez azonban alig egyeztethető össze az A. T. 93. §-ának 1. bekezdésével, amely szerint a nemzetiségi csoportok saját vezetőségük alatt szervezkedhetnek, mert oly politikai szervezkedés, amelynek lehetősége *kizárólag* a más nemzetiségű kormánytól függ, nem nyújt biztosítékot a tekintetben, hogy annak vezetősége minden körülmények között az illető nemzetiség *saját* politikai vezetősége lesz. Az A. T. 59. §-ának 2. bekezdése az 1. bekezdésben foglalt elv végrehajtását ugyan a közönséges törvényre bízta, ámde — tekintettel a 97. §. 1. bekezdésére — e törvény érvénytelen, ha az alkotmánynak ellentmond. Már pedig a 121/1940. számú törvény a mondtak szerint nemcsak az A. T. 93. §. 1. bekezdésének szellemébe ütközik, de az A. T. 93. §. 2. bekezdésében nyert felhatalmazást is túllépte, amidőn az államhatalomban való részesedésre hivatott nemzetiségi pártoknak nemcsak bejegyzését, hanem működésük korlátozását, megszüntetésüket és feloszlatusukat is a kormány hatáskörébe utalta, tehát a pártokat az államhatalomnak csak egy részét gyakorló szervnek rendelte alá.

Ha a törvény egy már bejegyzett nemzetiségi párt működésének korlátozását csak oly módon és oly mértékben engedi meg, aminőben az illető nemzetiségi csoport anyaállamában a szlovák kisebbség *pártjának* működése meg van engedve (18. §), úgy e rendelkezés azon a téves feltevésen épül fel, hogy minden államnak szükségképpen az egypártrendszer alapjára kellene helyezkednie. Ámde ez nem áll, hiszen például Magyarországon is a szlovák kisebbség tagjai, amennyiben ennek törvényes feltételei adva vannak, nemcsak egy, hanem több politikai pártot is alakíthatnak. További érv ez az A. T. 95. §-a ellen, amely abból a téves feltevésből indul ki, hogy a szlovák állam jogintézményeivel azonos intézményeknek más államokban is lenniök kell és a szlovákiai nemzetiségek jogait mindenáron más államok szlovák

kisebbségeinek gyakran csak feltételezett helyzetéhez kívánja idomítani.

Míg a most ismertetett törvény a nemzetiségi csoportok pártjaira általában vonatkozó szabályokat foglalja magában, addig az 1939. december 21-én 311. sz. a. kelt törvényerejű rendelet, továbbá az 1942. június 5-én 98. és az 1942. július 2-án 131. sz. a. kelt törvények egyedül a Német Pártra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazzak. Az 1939. december 21-én 311. sz. a. kelt törvényerejű rendelet a Freiwillige Schutzstaffel és a Deutsche Jugend szervezetét szabályozza és a legfontosabb rendelkezései a következők:

A *Freiwillige Schutzstaffel* és a *Deutsche Jugend* katonai elvek szerint szervezett testületek a Deutsche Partei kebelében (1. §.). Hivatásuk, hogy a) a szlovák államnak és a szlovákiai német nemzetiségi csoportnak odaadó férfiakat neveljenek, b) ápolják a becsületet és a bajtársiasság szellemét, c) honvédelmi nevelést végezzenek, d) figyelemmel kísérik a közéletet és az illetékes helyek számára szükséges jelentéseket és javaslatokat tegyenek, e) a jogszabályok által meghatározott szerveknek segítséget nyújtsanak az állam védelmében és a közrend és a közbiztonság fenntartásában, még pedig oly módon, amelyet a belügyminiszter és a nemzetvédelmi miniszter állapítanak meg és f) teljesítsék azokat a további feladatokat, amelyeket különleges jogszabályok rájuk bízhatnak. A *Freiwillige Schutzstaffel*nél, esetleg a *Deutsche Jugend*nél való katonai nevelésre köteles jelentkezni minden, a férfinemhez tartozó német nemzetiségű állampolgár, még pedig oly módon, amint azt a katonai nevelésről szóló törvény megállapítja. (2. §.) Mindkét testület élén a közös főparancsnok áll, akit a német nemzetiségi csoport vezérének javaslatára a köztársaság elnöke nevez ki. A többi parancsnokot és funkcionáriust a főparancsnok nevezi ki. (5. §.) A főparancsnok a) a német nemzetiségi csoport vezérének jóváhagyásával kiadja a két testület szolgálati és fegyelmi szabályzatát és b) rangokat adományoz. (6. §.) A 2. §. e) pontjában megjelölt feladatok teljesítése közben a *Freiwillige Schutzstaffel* tagjai jogosultak fegyvert viselni, azt ugyanúgy használni, mint a közbiztonsági szervek és ugyanazt a védelmet (1914:XL. t.-c.) élvezik, mint azok. (17. §.) Mindkét testület kiadásai az állam hozzájárulásából, a tagdíjakból és más bevételekből fedeztetnek. Gazdálkodásuk a belügyminiszter felügyelete alá tartozik. (9. §.) A *Freiwillige Schutzstaffel* tagjai egyenruhát viselhetnek.

Az 1942 június 5-én 98. sz. a. kelt törvény a Német Párt kebelén belül a Deutsche Studentenschaft nevű szervezetet létesítette. (1. §.) E szervezet hatáskörébe tartozik a) tagjait tanulmányi és nemzeti kötelességeik teljesítésére szorítani, b) a párt irányelveinek megfelelően politikailag nevelni, c) a német főiskolai hallgatóság rendi érdekeit oltalmazni és d) ellátni a különleges előírások által rábízott feladatokat. A szervezeti tagság valamennyi német nemzeti-ségű szlovák honos rendes főiskolai hallgatóra nézve kötelező (3. §.). A szervezet élén az országos diákvezér (Landesstudentenführer) áll, akit a szlovákiai német nemzeti csoport vezére nevez ki és ment fel, amit egyidejűleg az iskola- és népnevelésügyi, valamint a belügy-minisztérium tudomására kell hozni. Az országos diákvezér a) képviseli a szervezetet kifelé, b) a szlovákiai német nemzeti csoport vezérének jóváhagyásával kiadja a szervezési és fegyelmi szabályzatot, c) a Német Párt közreműködésével határoz a vagyoni és pénzügyekről, d) gyakorolja a német diákszervezetre vonatkozó azokat az egyéb jogokat és kötelességeket, melyeket a szlovákiai német nemzeti csoport vezére rá bíz. (4. §.) Az iskola- és népnevelésügyi minisztérium jogosult ellenőrizni, hogy a német diákszervezet az államsegélyeket arra a célra használja-e fel, amelyekre azokat nyújtották. Ezekben az esetekben a minisztérium határozatai a német diákszervezetre kötelezők. (5. §.) Ez utóbbi rendelkezésből a contrario következik, hogy egyéb esetekben a minisztériumnak nincs felügyeleti joga a szervezet felett; a német nemzeti csoport vezérének az országos diákvezér kinevezésére, vagy felmentésére vonatkozó intézkedése is csak tudomására hozandó az említett minisztériumoknak, de azt nem vizsgálhatják felül.

Az 1942 május 6-án 81. sz. a. kelt törvény a párt mellett a társadalmi gondozás központját létesítette és jogi személyiséggel ruházta fel. A párt társadalmi és társadalomegészségügyi feladatainak ellátására hivatott e szervezet elnökét a népcsoport vezére nevezi ki és menti fel, amit a belügyminiszter tudomására kell hozni (3. §.). de a kinevezés és felmentés nem igényli a miniszter jóváhagyását. Ugyancsak a népcsoport vezére nevezi ki és menti fel az elnök támogatására rendelt tanácsadó testület tagjait is, amelybe a miniszter csak német nemzetiségű képviselőt küldhet ki. (4. §.)

A Német Párt mellett ugyancsak jogi személyiséggel bíró nemzetgazdasági hivatal (Hauptamt für Volkswirtschaft) szervezését rendelte el az 1942 július 2-án 131. sz. a. kelt törvény. Élén a szlovákiai német nemzeti csoport vezére áll, aki a központ ügyeinek intézésére állandó helyettesítést nevez ki. (2. §.) A központ képviseli a német nemzeti csoport dolgozó tagjainak valamennyi

szociális, gazdasági és kulturális érdekét és nevezi ki képviselőiket a különböző köz- és szakintézményekbe. E célból a német nemzeti csoport valamennyi dolgozó tagja kötelezően be van szervezve a népi németek munkafrontjába. (Arbeitsfront der Volksdeutschen, 3. §.) A front hivatás (foglalkozás) szerint szervezett szövetségekre tagolódik. (4. §.) Szervezetét és feladatait, valamint a tagok által fizetendő tagdíjakat a nemzeti csoport vezére állapítja meg a szervezési szabályzatban, melyet bejegyzés és a hivatalos lapban való közzététel végett a belügyminiszter elé terjeszt. (5–6. §§.) A munkaadók pénzbüntetés terhe alatt kötelesek a munkafront velük szolgálati vagy munkaviszonyban lévő tagjait be- és kijelenteni a tagdíjakat a központnak beszolgáltatni. (7. §. 2. bek. és 11. §.) A hivataloknak, közjogi testületeknek, intézeteknek és munkaadóknak az ADV kívánságára be kell jelenteniök a feladatai teljesítéséhez szükséges adatokat. (8. §.) Az ADV fegyelmi szabályzatát a nemzeti csoport vezére adja ki. (10. §.) Az ADV-nak esedékes tagdíjakról vagy fegyelmi bírságokról szóló iratai végrehajtási jogcímmel szolgálnak. (12. §.) Az ADV-val mindazok a német szervezetek, amelyek az egyesületi törvény alapján tagjaik szociális, gazdasági vagy kulturális érdekeinek képviselőit alakultak, egyesülni kötelesek, vagy pedig megszűnnek, amely esetben vagyonukat a belügyminisztérium az ADV-ra ruházza át. Német szervezet pedig az, amelynek tagjai túlnyomóan német nemzetiségűek, vagy amelyek célja a német szociális, gazdasági vagy kulturális érdekek képviselete. E rendelkezések végrehajtása céljából szükséges intézkedéseket a nemzeti csoport vezérének javaslatára a belügyminiszter teszi meg. (14. §.)

E jogszabályok élénken szemléltetik azt a különbséget, amelynek a szlovák törvényhozás és rendeletalkotás egyfelől a német, másfelől pedig a magyar és rutén nemzetiség jogi helyzete tekintetében teremtett. Mint *Rabl* írja, a német népcsoport jogi helyzete magasabb színvonalon van (gehobene Rechtsstellung), mint a magyaroké és ukránoké,³³ helyesen ruténeké. Ez az állapot azonban merően ellenkezik az A. T.-val, amely ugyan a jogegyenlőségről seholsem szól kifejezetten, de sem a 93. §-ban, sem az 59. §-ban, de még a 121/1940. számú törvényben sem tesz semmiféle különbséget egyfelől a német, másfelől a magyar és rutén nemzetiség között, hanem rendelkezései mindenütt általános jellegűek. Ha tehát a Német Párt

kebelében éppen úgy, mint a Hlinka-pártéban katonai elvek szerint szervezett testületek, minden szlovákiai német főiskolai hallgatót átfogó diákszervezet és a német szociális, gazdasági vagy kulturális érdekek képviselőjére alakult egyesületek csúcsszervezeteként nemzetgazdasági központ működhetnek, úgy hasonló szervezetek alakításának megtagadása a magyar és rutén nemzetiség politikai pártjaitól az A. T.-be ütköznék.

b) Az A. T. 93. §-ának 1. bekezdése nemcsak a politikai, hanem a kulturális szervezkedés jogát is megadja a Szlovákiában otthonos nemzetiségi csoportoknak. Karl Petraschek, akinek neoskolasztikus jogbölcselete egyik legjobb alkotása a szlovák alkotmány bevezetéséből is áradó katolikus természetjogi elméletnek, a tágabb értelemben vett kultúrát úgy határozza meg, hogy ez értékek valószínűsítése az emberben és az ember által. Ehhez a tágabb értelemben vett kultúrához sorolja a gazdaságon, technikán, művészetben és a nyelvet is magában foglaló tudományon kívül a vallás-erkölcsi kultúrát is, amely viszont a szorosabb értelemben vett vallási és erkölcsi vagy etikai, továbbá a politikai, történeti, jogi és társadalmi (szociális) kultúrát foglalja magában. Szűkebb értelemben vett kultúra pedig szerinte a vallás-erkölcsi értékeken kívül minden tárgyi dologérték, tehát az igaz, szép és hasznos ápolása.³⁴ A szlovák alkotmányozó, aki az A. T. bevezetésében a Mindenható Istent invokálta és a szlovák állam feladatát abban jelölte meg, hogy a nemzet valamennyi gazdasági és erkölcsi erejét egy keresztény és nemzeti közösséggé egyesítse, a kultúra fogalmából aligha akarhatta kizárni a vallás-erkölcsi értékek ápolását. A nemzetiségi csoportok kulturális szervezkedési joga, amelyet az A. T. nem határoz meg közelebbről, a politikai szervezkedés kivételével, amelyről a 93. §. 1. bekezdése külön szól, tehát nyilvánvalóan a tágabb értelemben vett kultúrára, azaz a tudomány, művészet, társadalom és gazdaság egész területére terjed ki.

A nemzeti csoportok joga nem merül ki ily célú egyesületek alakításának lehetőségében, hanem a kultúra egész birodalmára, az illető nemzetiség minden tagjára és a köztársaság egész területére kiterjedő szervezkedés lehetőségét is magában foglalja. Mert ha e jog csak egyesületek alakítására terjedne ki, úgy nem lett volna szükség a 93. § 1. bekezdésében e jogot külön is biztosítani, mivel az egyesülési jogot minden polgár számára a törvényes rendelkezések korlátai között már a 85. § megadta. E véleményünket csak megerősíti, hogy a 93. §. 1. bekezdése a saját vezetőségük alatt (pod vlastnym vedenim) történő kulturális szervezkedés jogát biztosítja a Szlovákia területén otthonos nemzetiségeknek, ahogy politikai szervezkedésük is saját vezetőségük alatt történhet. Amde ha az utóbbi az egész nemzetiségi csoport politikai akaratát képviselő párt alakításának lehetőségét is magában foglalja, úgy a kulturális szervezkedés jogának is magában kell foglalnia az illető nemzetiség egész kulturális törekvését kifejező szervezet alakítását. *Rabl* ama véleményét, hogy a nemzetiségek politikai és kulturális szervezkedésének egyaránt a politikai párt a hordozója, nem fogadhatjuk el. Az 59. § a nemzetiségi csoport *politikai* akaratát képviselőjének minősíti a pártot és nincs az A. T.-nek egyetlen oly rendelkezése sem, amelyből arra lehetne következtetni, hogy a nemzetiségi politikai pártok kulturális feladatokkal is bírnak. Sőt abból, hogy a 93. §. 1. bekezdése előbb említi a kulturális, mint a politikai szervezkedést az látszik következni, hogy az A. T. az előbbi előbbre helyezi a politikáinál.

A Szlovákiában otthonos nemzetiségeknek tehát külön kulturális szervezetre van igényük, amelynek saját, azaz önönválasztotta vezetősége lehet és amelynek működése a kultúra egész területére s a szlovák állam minden részére kiterjedhet és amelynek minden, az illető nemzetiséghez tartozó szlovák állampolgár tagja lehet. Rövidebben kifejezve: a szlovákiai nemzetiségeknek az A. T. alapján

kulturális önkormányzatra van igényük. E mellett szól az is, hogy a volt szlovák autonóm kormánynak 1441/1939. prez. szám alatt kiadott és ma is hatályban lévő rendelete alapján a szlovák iskola- és népművelődési minisztérium kebelén belül egy külön német osztály működik, amelynek hatásköre kiterjed az állam valamennyi német iskolájának oktatási és nevelési ügyeire és amelynek három tanfelügyelőség van alárendelve. Amint az iskola- és népnevelésügyi miniszter 1941. január 10-én 8. sz. a. kelt hirdetményéből is kitűnik, ezek Pozsonyban, Késmárkon és Körmöcbányán székelnek. Az első hatásköre Pozsony város és 6 közigazgatási járás, a másodiké 10 és a harmadiké 8 járás német iskoláira terjed ki. Mivel az A. T. 93. § 1. bekezdése *ugyanazt a kulturális szervezkedési jogot biztosítja a Szlovákiában otthonos valamennyi nemzetiségnek*, az A. T. szellemének a németekéhez hasonló magyar és rutén minisztériumi osztály és tanfelügyelőségek létesítése felel meg.

Tartalmát vizsgálva, a kulturális szervezkedés joga magában foglalja az illető nemzetiségi csoport egész tudományos (történeti és jogi, művészeti, irodalmi, képzőművészeti, zenei, színházi és közművelődési, iskolán kívüli népművelési) életének megszervezését is. Saját tannyelvű iskolák létesítésének joga az A. T. 93. § 1. bekezdéséből nem következik. Az A. T. 94. §-a azonban azt a jogot biztosítja a nemzetiségi csoportoknak, hogy az iskolákban saját nyelvüket használják. Nem ütköznék az alkotmányba (a magyar-szlovák állampolgársági egyezménybe azonban igen), ha az állam magának tartaná fenn a nem szlovák tannyelvű iskolák létesítését és fenntartását, feltéve, hogy annyi nemzetiségi tannyelvű iskolát tart fenn, amennyit a 94. § szerinti jog gyakorlása megkövetel. A kulturális szervezkedés joga továbbá a társadalmi szervezkedésre is kiterjed, amely nemcsak a társas érintkezés megszervezését (társaskörök stb.) jelenti, hanem a mai korban oly kiemelkedő fontossággal bíró szociális élet megszervezését is.

Hogy az A. T. 93. § 1. bekezdésének ez a magyarázata helyes, e mellett szól az is, hogy a 81/1942. számú törvény a német társadalmi gondoskodás központjának hatáskörébe társadalmi és társadalomegészségügyi feladatokat utalt, a 131/1942. számú törvény szerint pedig a német nemzetgazdasági hivatal a nem dolgozók szociális érdekeit is képviseli. A Szlovákiában otthonos nemzetiségi csoportokhoz tartozó főiskolai hallgatók egy országos diák-szervezet keretében való egyesítése, melyet a 98/1942. számú törvény a Német Pártnak külön is megengedett, ugyancsak az A. T. 93. §. 1. bekezdéséből vezethető le. A kultúra fogalma alá tartozván a gazdasági élet is, a kulturális szervezkedés joga a gazdasági szervezkedésre is kiterjed. Nemcsak a nemzetiségekhez tartozó egyes személyek alapíthatnak tehát a kereskedelmi törvény alapján kereskedelmi társaságokat, hanem az A. T. 93. §-ának 1. bekezdése értelmében a nemzetiségi csoport valamennyi, vagy bizonyos hivatást vagy foglalkozást űző tagjainak gazdasági érdekeit képviselő és oltalmazó országos szervezetek is létesíthetők. E magyarázat helyessége mellett szól nemcsak a 131/1942. számú törvény, amely a Német Párt mellett gazdasági központot létesített, hanem az is, hogy 1939 május 2-án 86. sz. a. kelt rendeletével a szlovák kormány valamennyi szlovákiai német szövetséget egy önálló szövetségi központba egyesítette. (Zentralverband Deutscher Genossenschaften). Német szövetségnek a rendelet szerint az a szövetség tekintendő, amelyben a tagok többsége német nemzetiségű. E központ helyzete teljesen egyenlő a már létező három országos szövetségi központtal és tagszövetségei felett a revíziót ő ejti meg, úgy hogy azok további revízió alá nem esnek. Hasonló magyar vagy rutén gazdasági szervezetek létesítése nem ellenkeznék az A. T. 60. §-a szerinti rendi szervezettel, hiszen mégha a nemzetiségi polgárok hivatási szervezkedése ugyanazon elvek szerint is történnék, mint az or-

szágos rendeké, ez utóbbiakba a nemzetiségi hivatási szervezetek is beleférnek.

Az egyházak a nemzetiségekhez tartozó híveinek helyzetét az A. T. nem szabályozza. A szlovák törvénytárban az iskola- és népművelésügyi minisztérium 1940 március 7-én 69. sz. a. kelt hirdetménye érinti ezt a kérdést, amellyel a német nemzetiségű híveknek a szlovákiai ág. hitv. ev. egyház kötelékéből való kiengedéséről szóló és a kormány által jóváhagyott egyházi törvény kiegészítését, E törvény 40 német egyházközséget a leányközségekkel, 3 egyházközséget leányegyházközségek nélkül és 4 leányegyházközséget, valamint a német szórványokat kiengedte a szlovákiai egyetemes evangélikus egyház kötelékéből és ezek külön egyházzá szervezkedtek. A bártfai, eperjesi és kisszebeni magyar-német egyházközségek azonban az egyetemes egyház kebelében maradtak. A kiengedett német egyházközségekkel és leányegyházközségekkel kiengedték azok magyar istentiszteleti nyelvű híveit is, feltevéve, hogy ezek ezzel egyetértenek és hogy a német egyházzal jogaik és érdekeik biztosítása tekintetében megegyeznek. (2. §). Amennyiben megegyezés nem jön létre, a kérdés egy paritásos bizottság elé utalendő, amely az egyetemes és a német egyház által kiküldött két-két rendes és egy-egy pótagból áll. (9. §.).

A szlovákiai német evangélikus egyház a szlovák iskola- és népművelésügyi miniszter 1942 június 25-én 174. sz. a. kelt hirdetményével közzétett alkotmányának 3. §-a szerint az egyház hivatalos nyelve az istentiszteletben, a lelkipásztori gondozásban, tanításban, az egyházi közigazgatásban és az egyház egész írásbeli ügyintézésében a német. Bár a fentiek szerint az egyháznak magyar nemzetiségű hívei is vannak, azoknak az alkotmány semmiféle nyelvi jogot nem nyújt.

2. „A nemzetiségi csoportok anyanemzetükkel kulturális kapcsolatokat vehetnek fel és ápolhatnak.” (93. §. 2. bek.)⁹⁹ Ugyanaz a jog, mint láttuk, a nemzetiségek egyes

tagjait is megilleti. Az idézett rendelkezés jogi elismerése annak a ténynek, hogy a nemzetiségek tagjai nemcsak ugyanannak az államnak, de más államoknak azonos nemzetiségű lakosaival is egy társadalmi közösséget alkotnak. Ennek megfelelően az A. T. a nemzetiségi csoportokat, valamint azok egyes tagjait azzal a joggal ruházza fel, hogy anyanemzetükkel (matersky národ) kulturális érintkezést tarthassanak fenn. Az „anyanemzet” szószerint ugyan az illető nemzetiség anyaországában élő, ugyanahhoz a nemzetiséghez tartozó személyeknek az összességét jelenti, mert az „anyanemzet” szót nyilvánvalóan az „anya-állam” (materský štát) szó mintájára képezték, ennek ellenére azonban véleményünk szerint a kulturális érintkezés joga az anyaországon kívül, de ugyancsak a külföldön élő azonos nemzetiségű csoportokra és személyekre is kiterjed. A 93 §. 2. bekezdésének lényege ugyanis az, hogy az ugyanahhoz a nemzetiséghez tartozó, bármely államban élő személyek összességét szociológiai közösségnek ismerte el és ezzel elfogadta a konnacionále (M. H. Boehm) csak az első világháború után elterjedt új gondolatát. A régi felfogással, így a csehszlovák gondolkodással szemben az A. T. éppen azt hangsúlyozza ki, hogy a nemzetiségek érintkezése az anyaország azonos nemzetiségével és annak tagjaival, ha nem is minden, de legalább kulturális téren, nem üldözendő irredentizmus, hanem megengedett dolog. Ebből a maiore ad minus következik, hogy annál kevésbé tilos az anyaországtól különböző más államokban élő egy nemzetiségűekkel való kulturális érintkezés.

Az A. T. csak a kulturális kapcsolatok (kulturné styky) felvételének és ápolásának jogát biztosítja, amely nem foglalja magában a politikai kapcsolatokat. A kulturális kapcsolatok azonban a tudományos, művészeti, társadalmi, gazdasági és vallási kapcsolatok minden ágát átfogják. Az A. T.-be ütköznék tehát, ha a szlovák hatóságok például a nemzetiségek nyelvén a külföldön

mégjelenő könyvek, hírlapok és folyóiratok behozatalát, a nemzetiségi ifjak tanulmányainak az ő nyelvükön oktató külföldi iskolákon folytatását, ugyanily nemzetiségű külföldi tudósok, művészek, színészek beutazását, illetőleg a belföldieknek kiutazását, a határokon innen és túl működő azonos nemzetiségű közművelődési, társadalmi, gazdasági, sport stb. egyesületek, vagy éppen egyházi testületek érintkezését stb. különleges, másokkal szemben elő nem írt feltételekhez kötnék. A kulturális kapcsolatok ápolása a külföldről kulturális célokra érkező adományok elfogadását, vagy ilyenek gyűjtését is magában foglalja.

3. „*A nemzetiségi csoportoknak joguk van a közéletben és az iskolákban saját nyelvük használatára, amiről külön törvény fog kiadatni.*” (94. §.). Az A. T. e jogot mint kollektív jogot konstruálja, noha voltaképen nem a nemzetiségek, hanem csak a hozzájuk tartozó egyes személyek nyelvhasználati jogairól lehet szó.

A 94. § szerint nyelvi jogokra a nemzetiségeknek a közélet és az iskolaügy terén van joguk. Ellentétben a csehszlovák alkotmány 104. §-ának 3. bekezdésével, amely bizonyos önkényes változtatásokkal a saint germaini kisebbségi szerződés 7. cikkének 3. bekezdését cikkelyezte be; az A. T. a nemzetiségi polgároknak nem biztosítja kifejezetten bármely nyelv szabad használatát a magán- és kereskedelmi forgalomban, a vallás ügyeiben, a sajtóban és mindennemű közzététel terén, valamint a népgyűléseken. Amde abból, hogy a nemzetiségi nyelvek használatát a közéletben biztosította, a maiore ad minus következik, hogy ez a jog annál inkább kiterjed a tágabb értelemben vett magánélet most felsorolt megnyilvánulásaira is. Közéleten (verejný život) tehát az A. T. értelmében a hivatalos életet kell érteni, azaz a törvényhozást, közigazgatást, területi és rendi önkormányzatot, valamint az igazságszolgáltatást egyaránt. Abból, hogy az A. T. „az iskolákban” (v školách) a nyelvhasználati jogot minden megszorítás nélkül garantálja, folyik, hogy nem-

csak a nemzetiségek nyelvén oktató elemi népiskolák létesítendők és tartandók fenn, hanem minden más iskola-típusban is gondoskodni kell az egyes nemzetiségek nyelvén tanító iskolákról. Ennek az elvnek végrehajtása az egyetemeken és főiskolákon nehezen leküzdhető akadályokba ütközik ugyan, de ezek közé a nemzetiségi nyelvek és irodalmuk részére tanszékek felállítása nem tartozik.

A részletek szabályozását az A. T. külön törvényre bízta, amely — tekintettel az A. T. 97. §. 1. bekezdésére — érvénytelenség terhe alatt nem ellenkezhet a 94. § most ismertetett rendelkezéseivel.

A nemzetiségi nyelvek a hivatalos életben és az iskolákban való használatának részletkérdéseit a következő szlovák törvények és rendeletek szabályozzák.

A jogszabályok kihirdetéséről és a hivatalos lapokról szóló, 1940. január 18-án 11. sz. a. kelt törvény szerint a kormány a szlovák törvények gyűjteményének (Slovenský zákonník) a nemzetiségi csoportok nyelvére való lefordítását határozhatja el, de a hiteles szöveg mindig a szlovák. (2. §.) A szlovák kormány ily határozatáról nincs tudomásunk. A hivatalos lapban (Úradnie Noviny) és a bírósági központi közlönyben (Súdný ústredný oznamovetel) a hirdetmények az „érvényes előírások korlátai között a nemzetiségi csoportok nyelvén is közzétételnek.”

Az országgyűlés („sнем”) tárgyalási rendjéről szóló, 1941 november 12-én 248. sz. a. kelt törvény 43. §-a szerint azok a képviselők, akik egy nem-szlovák honi (domácý) nemzeti csoporthoz tartozóknak vallották magukat, saját nyelvükön beszélhetnek és terjeszthetnek be javaslatokat amelyek a tárgyalás alapjául szolgálnak. E jog magában foglalja a kérdések és interpellációk az illető nemzetiségi csoport nyelvén való benyújtását is. A kormány képviselőinek és az országgyűlés funkcionáriusainak a másnyelvű kérdésre vagy interpellációira adott írásbeli válaszához annak fordítása is csatolandó. A képviselői eskümintát a képviselőknek a saját nyelvükön is

felolvassák és az esküt saját nyelvükön tehetik le, még pedig akkor is, ha az országgyűlés elnöke vagy alelnökei tartoznak valamely nemzetiségi csoporthoz. Névszerinti szavazás esetén is a saját nyelvükön szavazhatnak a képviselők. Az ülésekről szóló jelentésekben a más nyelven tartott beszédeket szlovák fordításban közlik, de mellékletként a beszéd az eredeti nyelven is csatolandó. A köztársaság elnökének az országgyűlésen elhangzott nyilatkozatait a sajtónak a honi nemzeti csoportok nyelvén is kiadják. E rendelkezések annyiban kedvezőbbek a nemzetiségi képviselőkre nézve, mint a 248/1941. számú törvény által hatályon kívül helyezett 84/1939. számú szlovák törvény 48. és az ennek mintájául szolgált 325/1920. és 326/1920. számú csehszlovák törvények 49. §§-ai, hogy nem követelik meg a nemzetiségi képviselők javaslatainak (kérdéseinek, interpellációinak) lefordítását az államnyelvre. Az utóbbi törvénynek az a rendelkezése azonban, hogy másnyelvű kérelmeket (petíciókat) is be lehet nyújtani, a 248/1941. számú szlovák törvényből kimaradt.

A szlovák népiskolai törvény (1940 november 26-án 308. sz. a. kelt törvény) 30. §-a értelmében a nemzetiségi csoportokhoz tartozó tanköteles gyermekek részére ezek nyelvén tanító iskola létesítendő akkor, ha a községben legalább 30 ily tanköteles gyermek van és a nemzetiségi csoportnak az érvényes rendelkezések, különösen az alkotmány 94. és 95. §§-ai szerint erre igénye van. Ez utóbbi rendelkezés eléggé homályos. Az A. T. 94. §-a a nemzetiségi csoportok nyelvének használatát az iskolákban minden feltétel és korlátozás nélkül biztosítja, tehát a reá való hivatkozásnak itt értelme nincsen. Minthogy a törvény a A. T. viszonyossági szakaszára is utal, a nemzetiségi csoport saját tannyelvű népiskolákra való igényének feltétele az, hogy anyaországában a szlovák kisebbségnek ugyanazt az igényét tényleg is kielégítsék. De mi legyen a konkrét esetben az összehasonlítás alapja? A nemzetiségi csoport anyaországának a nemzetiségi

iskolára vonatkozó jogszabályai hasonlíttassanak-e össze a szlovák népiskolai törvény ismertetett rendelkezésével (alaki viszonyosság), vagy pedig egy tetszés szerint kiválasztott anyaországbeli községben uralkodó állapot (anyagi viszonyosság) legyen-e irányadó? Tegyük fel, hogy egy szlovákiai nemzetiség anyaországában szlovák tannyelvű népiskolára a szlovák kisebbségnek akkor van igénye, ha a községben vagy legalább 35 szlovák nemzetiségű tanköteles gyermek van, vagy pedig a szlovákok az illető községben a lakosság többségét alkotják, ezenfelül pedig ott, ahol legalább 15 szlovák gyermek van, a szlovák nyelvet mint kötelező tantárgyat is tanítják. Egy ily törvényes szabályozás kétségtelenül előnyösebb a szlovák kisebbségre nézve, mint a szlovák népiskolai törvény 30. §-a, annak ellenére, hogy az előbbi esetben előfordulhat, hogy oly községekben, ahol a szlovák tanköteles gyermekek száma 30 és 35 között mozog, a törvényes rendelkezések értelmében nincs szlovák tannyelvű népiskola, míg más községekben, ahol csak 20 szlovák tanköteles gyermek létezik, de a szlovákok a község lakosságának 51 százalékát teszik, szlovák tannyelvű népiskola működik. Vajjon ily törvényes rendelkezések elegendő okul szolgálhatnak-e arra, hogy Szlovákiában az érdekelt nemzetiség egyetlen anyanyelvi népiskolát se kapjon, sőt anyanyelve mint tantárgy se tanítassék? Vagy pontosan csak annyi, legalább 30 nemzetiségi iskolaköteles gyermekkel bíró község ne kapjon nemzetiségi tannyelvű iskolát, ahány községben a nemzetiség anyaországában 30-nál több, de 35-nél kevesebb szlovák gyermek nem részesül anyanyelvi oktatásban? Ez az önkényesen konstruált példa is mutatja, hogy mily abszurd eredményekre vezethet az A. T. 95. és a szlovák népiskolai törvény 30. §-ának merev alkalmazása. A 308/1940. számú törvény az A. T. 94. és 95. §§-ain kívül még más „érvényes rendelkezésekre” is utal. Ez az utalás annál kevésbé érthető,

mert a 33. § a 226/1922. számú csehszlovák törvény rendelkezéseit, amennyiben ezek a népiskolákra vonatkoznak, kifejezetten hatályon kívül helyezte, hasonlóképpen minden a szlovák népiskolai törvénynek ellentmondó jogszabályt, amilyen például a 189/1919. számú csehszlovák törvény is, amely megállapította azokat a feltételeket, amelyek mellett valamely községben a gyermekek anyanyelvén tanító népiskolákat létesíteni lehet.

A 30. § ismertetett alapelve alól a minisztérium indokolt esetekben kivételeket engedélyezhet. 15—30 iskolaköteles nemzetiségi gyermek részére azonban külön iskola csak akkor létesíthető, ha ebből az államra semminő kiadás nem hárul. (30. §. 1. bek.) A népiskolák feladatát a törvény 10. §-a úgy határozza meg, hogy „a népiskola az iskolaköteles ifjúságot a keresztyén-nemzeti alapon a szlovák köztársaság erkölcsös és hű polgáraivá neveli” és „neki a nemzeti kultúra szellemében általános alapműveltséget nyújt, hogy helyesen teljesíthesse nemzeti és polgári feladatait”. E feladatokon kívül a minisztérium a nemzetiségi népiskolák részére még további nevelési célokat tűzhet ki, amelyek az illető nemzeti csoport kultúrájához és világnézetéhez alkalmazkodnak. (30. §. 2. bek. b.) E rendelkezés nem imperatív, hanem csak fakultatív természetű, úgyhogy a minisztérium ennek alapján esetleg egy nemzetiséget előnyben részesíthet a többivel szemben, ami azonban ellenkeznék az A. T. 94. §-ával, amely nem különböztet az egyes nemzetiségi csoportok között. A nemzetiségi népiskolák iskolai bizottságának tagjai az illető nemzeti csoport tagjainak sorából neveztetnek ki. (30. §. 2. bek. e.) Ez már imperatív szabály, mely alól kivételnek egy nemzetiség kárára sincsen helye.

Középiskolai vonatkozásban az 1939 július 11-én 168. sz. a. kelt kormányrendelet csak röviden utal más

mint szlovák tannyelvű középiskolák létesítésének lehetőségére, midőn úgy rendelkezik, hogy az ily iskolákban a tannyelvet tanítják a szlovák nyelv helyett, a német nyelv helyett pedig a szlovák nyelvet. (12. §.) A 18. § alapján egyébként a szlovák és más nemmagyar tannyelvű iskolákban is tanítható a magyar nyelv, ha azt a tanári testület javaslatára az iskola- és népnevelésügyi miniszter a szülők kívánságára és tekintettel a helység és vidék viszonyaira elrendeli. Ámde Szlovákiában kevés oly gimnáziummal bíró község akad, ahol akár a szülők kívánsága, akár pedig az illető községben, vagy annak vidékén uralkodó viszonyok nem indokolnák a magyar nyelv kötelező tantárgyként való oktatását.

A tanítóképző akadémiákról szóló, 1940 október 29-én 288. sz. a. kelt törvény 9. §-a szintén csak egyszerűen utal arra, hogy a nem-szlovák tannyelvű tanítóképző akadémiákon a szlovák nyelv helyett a tannyelv, a német nyelv helyett pedig a szlovák nyelv tanítandó.

Az A. T. 94. §-a tehát csak részben van végrehajtva. Ezért felmerül a kérdés, hogy a nyelvi kérdés minden részletét szabályozó törvény megalkotásáig alkalmazandók-e a csehszlovák nyelv jogi szabályok? Az önálló szlovák államról szóló, 1939 március 14-én 1. sz. a. kelt törvény szerint az eddigi törvények és rendeletek érvényben maradnak azokkal a változtatásokkal, amelyek a szlovák állam önállóságának szelleméből³⁷ folynak. (3. §.) Az A. T. 102. §-a szerint viszont „mindazoknak a jogszabályoknak a rendelkezései, amelyek ellentétben vannak ezzel az alkotmánnyal és az önálló szlovák köztársaság létezésével, érvényüket veszítik”. Ámde a csehszlovák nyelvtörvénynek és nyelvi rendeleteknek azok a rendelkezései, amelyek a nemzetiségi nyelvek használatát a hivatalos életben bizonyos mértékben lehetővé tették, semmiképpen sem ellenkeznek sem a szlovák állam önállóságával, sem pedig az A. T.-vel, amelynek 94. §-a kategórikusan kimondja, hogy a nemzetiségi csoportoknak joguk van nyelvüknek a közéletben és az iskolákban való haszná-

latára. Ilyen, a szlovák jog által recipiált csehszlovák jogszabályok különösen az 1920 február 29-én 122. sz. a. kelt nyelvtörvény és az 1926 február 3-án 17. sz. a. kelt nyelvrendelet. Azt a kérdést, hogy milyen feltételek alatt létesítendők és tartandók fenn nemzetiségi tannyelvű állami iskolák, Csehszlovákiában a 189/1919. sz. törvény szabályozta, de ezt Szlovákiában nem hajtották végre.³⁸ E törvényt egyébként, mint láttuk, a 308/1940. számú törvény hatályon kívül helyezte. Így tehát iskolaügyi téren mint ma is hatályban lévő jogszabály csak az 1920 április 14-én 246. sz. a. kelt csehszlovák törvény jön tekintetbe, amely a szlovákiai nemzetiségi iskolákban működő tanítók nyelvi képesítését szabályozta. A nemzetiségi nyelvek a közéletben való használatának körébe vág és így az 1/1939. számú törvény alapján hatályban maradt az 1919 július 22-én 430. sz. a. kelt törvény is, amely a nemzetiségi közszégi könyvtárak létesítésének feltételeit állapítja meg.

Az A. T. 94. §-a nem különböztet az egyes nemzetiségek között és így ezeknek a közélet és iskolaügy terén egyenlő nyelvi jogokra van igényük. A német-szlovák kultüregyezmény 4. cikke tehát, amely szerint a német nyelv az államnyelv után következő nyelv rangjával bír, nem egyeztethető össze az alkotmánnyal.

4. Az A. T. 64. §-ának 1. bekezdése, miután azt az elvet állította fel, hogy a polgárok az állami igazgatásban a területi és rendi önkormányzat szerveinek közvetítésével vesznek részt, így szól: *„ennél megfelelő tekintettel kell lenni a másnemzetű csoportok érdekeire”*.³⁹

A területi önkormányzat szervei közül a szlovák törvényhozás csak a megyei önkormányzat szerveit (megyei választmány, bizottságok, zsupán, zsupáni hivatal) szabályozta. (1939. június 25-én 190 sz. a. kelt törvény.) A rendeket az A. T. 60. §-a így sorolja fel: a) mezőgazdaság, b) nagyipar, c) kereskedelem és kisipar, d) pénz- és biztosítási ügy, e) szabad foglalkozások, f) közalkalmazottak és nevelési munkások, majd elrendeli, hogy minden rend a munkaadók és munkavállalók egy-egy csoportjából

álljon. A rendi önkormányzat szervezetét, működését, joghatóságát és állami felügyeletét az A. T. nem szabályozza, hanem azt külön törvényre bízta.

A 64. § idézett rendelkezése csak azt jelentheti, hogy a nemzetiségeknek a területi és rendi önkormányzat szerveiben megfelelő képviselettel kell bírniok. Érdekeik megfelelő figyelembevételére csak úgy képzelhető el, ha ezeket az önkormányzat szerveiben valaki képviseli. A megyei választmányi tagságok betöltéséről szóló, 1940. szeptember 11-én 225. sz. a. kelt törvény szerint a Hlinka-párt, és amennyiben a megyékben van oly otthonos nemzetiségi csoport, amely az egész megye lakosságának legalább 5 %-át képviseli, ennek megyei szervezete is, terjesztik elő a megyei választmányi tagságra jelölt személyek névsorát. Míg a Hlinka-párt jelöltlistájának legalább 36 nevet kell tartalmaznia, addig a nemzetiségi csoportok politikai pártjai megyei szervezeteinek legalább 3 jelöltet kell megnevezniök, de csak azoknak a járásoknak területéről valót, ahol az illető nemzetiségi csoportnak annyi tagja van, hogy számuk saját érdekeinek különös képviseltetését kívánja meg. (2—3. §§.) Oly nemzetiségi csoport részére, amelynek nincs bejegyzett pártja, a belügyminiszter a nem jelölt személyek sorából is nevezhet ki vármegyei választmányi tagokat. (5. §.) A törvénynek az a rendelkezése, hogy a megyében legalább a lakosság 5 %-át képező nemzetiségi csoportok bejegyzett pártjai jelölteként állíthatnak a megyei választmányi tagságok betöltésénél, alkotmányjogi szempontból semmi kifogás alá nem esik. Az a rendelkezés ellenben, hogy a megyei választmányban csak ama járások nemzetiségei lehetnek képviselve, amelyeknek száma érdekeik különös képviseltetését követeli meg, annyira határozatlan, hogy a másnemzetű csoportok az A. T. 64. §-ában említett érdekeinek figyelembevételét nem biztosítja eléggé.

Az A. T. 60. §-a még végrehajtási törvényre szorul, melynek a nemzetiségek megfelelő képviseletéről is gondoskodnia kell a rendi önkormányzat szerveiben.

JEGYZETEK.

¹ Így helyesen Hans Globke: „Die Regelung des Staatsangehörigkeitsverhältnisses und der Schutz der Volksgruppen nach den deutsch-tschechoslowakischen Vereinbarungen v. 20. 11. 1938.” (Zeitschrift für osteuropäisches Recht. N. F. 5. Jahrg. Heft. 8, 485 l.)

² V. ö. a szerzőnek „Nemzetközi kisebbségi jog” című tanulmányát. (A korszerű közszolgálat útja. 12. Közigazgatásunk nemzetközi kapcsolatai. Budapest 1941, 635 l.)

³ Szerző az előbbi jegyzetben idézett tanulmányában röviden már közölte azt a véleményét, hogy Csehszlovákia megszűnésével a saint germaini kisebbségi szerződésen kívül az 1938 november 20-iki berlini megállapodás is hatályát veszítette. Miként az es szerződéseken, úgy Csehszlovákiának a bécsi döntőbírói határozaton alapuló nemzetközi jogi kötelezettségei nem szálltak át Szlovákiára.

Csehszlovákia, mint a nemzetközi jog alanya alig húszéves létezés után 1939 március 15-én megszűnt. Miként már a Pázmány Péter Tudományegyetemen 1939. június 28-án tartott magántanári próbaelőadásomban kifejtettem, Csehszlovákiának az önálló szlovák állam megalakulása után még megmaradt része — Kárpátalja kivételével — unio per confusionem útján egyesült Németországgal, miután Hácha köztársasági elnök, az állam legfőbb külképviseleti szerve a Német Birodalom vezérének védelmét kérte a cseh nép számára és azt a német államfő elvállalta. A Cseh-Morva Protektorátus nem protektorátus a szó nemzetközi jogi értelmében. Ezzel teljesen egybehangzó véleményt nyilvánítottak később egyes kiváló német jogászok is. Így Ernst Rudolf Huber: „Verfassungsrecht des Grossdeutschen Reiches”. Hamburg 1939, 139 l., Friedrich Klein: „Die staats- und völkerrechtliche Stellung des Protektorats Böhmen und Mähren”. (Archiv des Öffentlichen Rechts. Neue Folge. 31. kötet, 260 l.), valamint az ott idézett Hugelmann és Nass. Nemzetközi jogi protektorátus ellenben az 1939 március 18-án Bécsben és március 23-án Berlinben aláírt német-szlovák szerződés értelmében Szlovákia.

Az államutódlásnak csaknem oly bonyolult esetével állunk itt szemben, mint az osztrák-magyar monarchia megszűnése után. 1939 március 14-én Csehszlovákia területén egy új állam (Szlovákia) keletkezik. Néhány órával később a régi állam (Csehszlovákia) meg-

szűnik: egy része Németországgal egyesül, másik része pedig az ott még ideig-óráig vonagló csehszlovák államhatalom debellálása és az azt követő reannexió folytán Magyarország részévé válik (Kárpát-alja). A Csehszlovákia által kötött nemzetközi szerződések, közöttük a kisebbségjogiak is, két okból nem kötelezik Szlovákiát, mert 1) Csehszlovákia megszűnésével az általa kötött nemzetközi szerződések alapján őt terhelő kötelezettségek is megszűntek és 2) Szlovákiát mint új államot nem kötelezik az elődállam által kötött szerződések.

Ad 1) A nemzetközi jogi irodalomban van egy felfogás, amely szerint az elődállam által kötött nemzetközi szerződések, illetve az azokon alapuló jogok és köteleességek nem szállnak át az utódállamra, kivéve azokat a szerződéseket, amelyek a területre vonatkoznak, azon — mint a franciák és angolszászok mondják — „lokalizálva” vannak. (Így például L. *Oppenheim*: „International Law.” Vol. I. London-New-York-Toronto 1928, 137 l., J. *Hatschek*: „Völkerrecht als System rechtlich bedeutsamer Staatsakte.” Leipzig-Erlangen 1923, 177 l., *Fauchille*: „Traité de droit international public.” I. k. l. rész. Paris 1922, 375 l., *Teghze Gyula*: „Nemzetközi jog.” Debrecen 1930, 195 sk. l., *Csarada János*: „A tételes nemzetközi jog rendszere.” II. kiadás Budapest 1910, 246 l.) Mások szerint egy állam megszűnése esetén a lokalizált szerződéseken kívül további kivételek az elv alól az államok egy csoportjára nézve bizonyos rendet megállapító kollektív szerződések és azok a nemzetközi szerződések, melyek a szerződő feleken túl szokásjogi elismeréssel találhatók. (Alfred v. *Verdross*: „Völkerrecht.” Berlin 1937, 240 sk. l.) E. v. *Waldkirch* szerint több utód esetén a kölcsönösségen alapuló szerződések megszűnnek; bekebelezés esetén soha nincs utódlás. („Das Völkerrecht in seinen Grundlagen.” Basel 1926, 119 l.) *Karl Strupp* azt tanítja, hogy a területi vonatkozású szerződések közül is csak azok szállnak át az utódra, melyek oly szoros összefüggésben vannak a területtel, hogy a kötelezettek személyisége mellékes, de még ezek is csak akkor, ha nagyszámú hatalom által létesített kollektív aktusokról van szó és ha a területet szerző állam e jogi helyzet létesítésében közreműködött. („Grundzüge des positiven Völkerrechts.” Bonn 1926, 43 sk. l.) *Liszt-Fleischmann* szerint az államterületre abszolút hatással lokalizált jogviszonyokban van ugyan utódlás, de egy állam megszűnése esetén ez is elvileg kizárt. („Das Völkerrecht.” Berlin 1925, 273 l.) Az utódlás lehetőségét egy állam megszűnésének esetére elvileg elvetik W. *Schoenborn*: „Staats-sukzession.” (Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie II. k. Berlin-Leipzig 1923, 514 l.), *Henry Bonfils*: „Lehrbuch des Völker-

rechts für Studium und Praxis." (August Grach fordítása, Berlin 1904, 117 l.), Alexander Hold-Ferneck: „Lehrbuch des Völkerrechts.“ II. rész. Leipzig 1932, 115 l., Albert Zorn: „Grundzüge des Völkerrechts.“ Leipzig 1903, 152 l., J. L. Brierly: „The Law of Nations.“ Oxford 1928, 87 l. Egészen magában áll Szász István „Az államok közötti utódlás elmélete“ c. szép művében kifejtett az a véleménye, hogy azok a nemzetközi szerződésekből eredő nemzetközi követelések, amelyek az elődállam létevel, individualitásával függnek össze és egyenesen az alatt a feltétel alatt jöttek létre, hogy az államhatalom gyakorlása egy meghatározott terület felett csupán egy meghatározott államot illet meg (politikai, gazdasági, közigazgatási, szövetségi, barátsági, kereskedelmi, vám-, kiadatási, jogsegély stb. szerződések), nem szállnak át az utódállamra, továbbá hasonló feltételek mellett a kezességi és semlegességi szerződések sem, a kapitulációk pedig sohasem. A vallásszabadság, gyakorlatára, iskolák és kórházak használatára vonatkozó, valamint a kisebbségi szerződések közül a tisztán lokális jellegűek utódlás tárgyai, az állam egyházi felségjogát és idegen állampolgárokkal szemben fennálló jogait korlátozó szerződések vagy ugyanabban a sorsban részesülnek, mint a letelepedési szerződések, vagy amennyiben egyenesen az elődállam államjogi viszonyaira tekintettel jöttek létre, megszűnnek, mint a többi ius personale. (483. sk. 1.)

Ezek szerint azok a nemzetközi jogászok is, akik a nemzetközi szerződések utódlását akár általában, akár csak egy állam megszűnésének esetére, elvileg nem tagadják, ezt csak a területtel szorosan összefüggő szerződések tekintetében tartják lehetségesnek. A volt Csehszlovákia által kötött kisebbségi szerződések azonban nem ily szerződések, hanem az államot egész területére vonatkozólag kötelezték és mint ilyenek még Szász szerint is megszűntek.

Ad 2.) Liszt-Fleischmann egy új állam keletkezése esetén a jogutódlást elvileg kizártnak tartja. (I. m. 273 l.) Bonfils szerint az új államot nem kötelezhetik oly szerződések, amelynél nem volt szerződő fél. (I. m. 117 l.) Schoenborn véleménye az, hogy az új államot az elődei által kötött szerződések nem kötelezik, de politikai vagy gazdasági okokból gyakran hajlandó lesz a szűkebb területi vonatkozással nem bíró szerződések megújítására. (I. m.) Strupp szerint az új állam szerződéses jogok és köteleességek nélkül lép életbe. A régi államok szerződesei számára res inter alios actae. Az új állam elismerése azonban az elődállam bizonyos kötelezettségeinek átvállalásától tehető függővé. (I. m. 48 l.) Waldkirch szerint is ez új államot nem terhelik a régi állam kötelességei, hacsak más megállapodás nem jött létre. (I. m. 48. l.) Hold-Ferneck álláspontja a Struppét

és Waldkirchét egyesíti magában. (I. m. 115 l.) *Fenwick* azt írja, hogy az új államot a régi állam politikai szerződésai nem kötik. („International Law.” London 1924, 121 l.) *Faluhelyi* is úgy tartja, hogy az új államokra a területükön eddig létezett állam jogai és kötelességei nem szállnak át, kivéve, ha az ujonnan keletkezett részállamok az eddigi állammal bizonyos jogi kapcsolatban továbbra is megmaradnak. („Államközi jog.” Pécs 1936, 289 l.). Az uralkodó felfogás szerint tehát az új államot nem kötelezik az elődállammal kötött nemzetközi szerződések, hacsak azokhoz önmaga nem járul hozzá, amely hozzájárulás esetleg elismerésének feltétele is lehet. Szlovákia részéről nem történt hozzájárulás a Csehszlovákiával kötött kisebbségi szerződésekhez; az azokon alapuló kötelezettségek átvállalását tőle egy őt akár *de iure*, akár *de facto* elismerő állam sem kívánta.

Ugyanezen eredményekre jutunk akkor is, ha a nemzetközi szerződések megszűnésének tanából indulunk ki. Véleményem szerint egy állam megszűnése maga után vonja az általa kötött kétoldalú nemzetközi szerződések megszűnését is, míg az általa kötött többoldalú szerződések hatálya csak a közte és a többi szerződő fél közötti viszonyban szűnik meg. (V. ö. *Otfried Nippold*: „Der völkerrechtliche Vertrag.” Bonn 1894, 235 l., *Julius J. Puente*: „International Law.” Chicago 1929, 271. l., *Daniel Antokoletz*: „Tratado de derecho internacional público.” Buenos Aires 1928. III. k. 462 sk. 1., *D. Anzilotti*: „Lehrbuch des Völkerrechts.” Berlin-Leipzig 1929, 343 l., *Josef Chronz*: „Die Aufhebung der Staatsverträge.” Frankenstein i. Schles. 1920, (erlangeni dissz.) 10 l., *Albert Zorn* i. m. 147 l.) A brünni, varsói és berlini kisebbségi szerződések hatálya tehát Csehszlovákia megszűnésével teljesen megszűnt. A saint germaini szerződés ugyan többoldalú szerződés, de Csehszlovákia megszűnésével annak egyetlen kötelezett alánya megszűnt.

Ha a nemzetközi szerződések, illetőleg az azokon alapuló jogok és kötelességek nem tárgyai az államok közti utódlásnak, annál kevésbé szállnak át az utóállamra a nemzetközi döntőbíráóságok határozatainak alapuló jogok és kötelességek. A döntőbíráóság határozata a felek közötti döntőbíráósági szerződésen alapul, amelyben a felek arra kötelezik magukat, hogy egy közöttük felmerült konkrét esetben, vagy közöttük a jövőben felmerülhető kérdésekben magukat a döntőbíráóság határozatának már eleve alávetik. Amíg a nemzetközi jogi irodalomban vitás, hogy egy nemzetközi szerződés — az úgynevezett nyílt szerződések kivételével — egy harmadik államra nézve jogokat és kötelességeket létesíthet-e, addig minden vitán felül áll az, hogy a döntőbírói határozat csak a perfelek között és csakis a döntés tárgyát képező esetre vonatkozólag létesít nemzetközi jogokat és kötelességeket. Ezt a tételt fogadta el az 1907. évi I. hágai egyez-

mény 84. és az Állandó Nemzetközi Bíróság statutumának 59. cikke. Csak egy intézményes döntőbírói bíróság elé egy kollektív szerződés magyarázata végett vitt vita esetén kötelező a nemzetközi bíróság magyarázata nemcsak a perben álló, hanem a beavatkozó államok közötti viszonyban a jövőben felmerülő ugyanily természetű esetekben is. (1907. évi I. hágai egyezmény 84. és az A. N. B. statutumának 63. cikke). Az 1938 november 2-iki döntőbírói határozatot azonban nem intézményes, hanem úgynevezett elszigetelt döntőbírói bíróság hozta, mert hiszen Magyarország és Csehszlovákia a közöttük felmerült területi kérdés eldöntésére kérték fel döntőbírákúl Németországot és Olaszországot és a döntőbírói bíróság nem egy kollektív nemzetközi szerződés magyarázatára volt hivatva, hanem mint valóságos arbiter finium regundorum (v. ö. Heinrich Lammasch: „Die Lehre von der Schiedsgerichtsbarkeit in ihrem ganzen Umfange”. Berlin-Stuttgart-Leipzig 1914, 183 l.), nem jogi, hanem politikai kérdésben határozott. Ezért Csehszlovákiának a döntőbírói határozaton alapuló jogai és kötelességei nem szállottak át az új szlovák államra.

Ezzel szemben Hugelmann véleménye az, hogy mivel a döntőbírói határozat 5. pontja mint meghagyás oly döntőbírói határozatban foglaltatik, amely a két állam között a határt állapítja meg, mivel továbbá a döntőbírói határozatban megállapított határ immár közös határ egy oly állam közt, mely a döntőbírói bíróságot felhívta és egy más állam között, amely a döntőbírói bírósági eljárásban résztvevő másik fél felbomlásakor az utóbbi területének egy részéből alakult, és mivel a nemzetiségjogi szabályozás belső összefüggése a határ megvonásával nem tagadható s mivel ez utóbbi tekintetében az államutódlás sem vonható kétségbe, az államutódlást a nemzetiségjogi szabályozásra nézve is el kell fogadni. (Karl Gottfried Hugelmann: „Der völkerrechtliche Schiedsspruch als Grundlage von Nationalitätenrecht”. Zeitschrift für Völkerrecht. XXVI. kötet, H. 1. 21. l.) Hugelmannal szemben mindenekelőtt megjegyezzük, hogy a döntőbírói határozat 5. pontja nem meghagyás (modus), mivel a döntőbírói határozat nem nemzetközi jogügylet és így mellékhatározmányai nincsenek. Magyarország a bécsi döntőbírói határozat alapján szerezte vissza a Felvidék egy részét, a visszakeresés jogcíme a döntőbírói határozat, tehát az adjudikáció (V. ö. Walter Schätzel: „Völkerbund und Gebietserwerb.” Berlin 1919, valamint ugyanettől a szerzőtől „Adjudikation.” Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie. II. k. Berlin-Leipzig 1925, 6. sk. l.), amely viszont a Magyarország és Csehszlovákia között kötött döntőbírói bírósági szerződésen (kompromisszum) alapult. A döntőbírói határozatnak a határ megállapítására vonatkozó 1. pontja a két fél között véglegesen eldöntötte a közöttük in concreto felmerült terü-

leti vitát. Mint az 1907. évi I. hágai egyezmény mondja: „la sentence... décide définitivement... la contestation”. A döntőbírói határozatban megállapított határt Szlovákia keletkezése pillanatától köteles tiszteletben tartani, de nem azért, mintha Csehszlovákiának a döntőbírói határozaton alapuló kötelességei reá mint utódállamra átszállottak volna, hanem az általános nemzetközi jognak ama normája alapján, amely szerint — mint Buza László írja — „minden állam köteles a másik állam cselekvési szabadságának területi határait tiszteletben tartani.” („A nemzetközi jog tankönyve.” Budapest 1935, 154 l.) Magyarország tehát a Trianonban elcsatolt terület egy részét a döntőbírói határozat 1. pontja alapján szerezte vissza és ha az 5. pont egy államközi bizottság létesítését írta elő a nemzetiségi kérdés szabályozására, úgy ez nem azt jelenti, hogy a rendelkezés teljesítése feltétele volt a terület visszaszerzésének, vagy a visszaszerzés elismerésének, hanem csak azt, hogy a perfelek mindegyike köteles volt a bizottság megalakításához hozzájárulni és azt előmozdítani, de egyben mindegyiküknek igénye is volt arra, hogy a másik fél is ugyanezt tegye és ha a másik fél a köteleesség teljesítését megtagadta volna, úgy ez megsértése lett volna annak az általános nemzetközi jogszabálynak, hogy a döntőbírói határozatot a perfeleknek jóhiszeműen kell végrehajtaniok, de Magyarország területszerzését nem érintette volna. A két államnak az 5. ponton alapuló kötelességei tehát egy közöttük felmerült területi kérdés eldöntése alkalmával keletkeztek ugyan, de nem függtek szorosan össze a területtel és így Szlovákiára még akkor sem szállottak volna át, ha a döntőbírói határozatok joghatásai azonosak volnának a nemzetközi szerződésekével és ha léteznék egy oly nemzetközi jogszabály, amely szerint a területtel szorosan összefüggő nemzetközi jogok államutódlás tárgyai. Ez azonban a mondottak szerint nem áll. Magyarország és Csehszlovákia egyébként a kormánybizottság megalakításával megkezdték a döntőbírói határozat 5. pontjának végrehajtását.

⁴ „Práva národnostných skupín, uvedené v ústave, platia na toľko, na toľko také isté práva v skutočnosti požívajú i slovenská menšina na území materského štátu príslušnej národnostnej skupiny.”

⁵ Így Duka Zólyomi Norbert: „Die gesetzliche Regelung der Nationalitätenfrage in der Slowakei” című tanulmánya szerint a 95. §. a reciprocitást nemzetiségi kérdésekben jogelvvé emeli. (Donauropa. III. évf., 6 f., 446 l.) Ugyanezen szerző más helyen viszonyosságról beszél. („A szlovákiai magyarság aktuális kérdései.” Magyar Kisebbség. XX. évf. 5. szám 102 l.)

⁶ V. ö. Friedrich Hoffmann: „Reziprozitätsklausel.” (Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie. II. k. 358 l.)

⁷ Így a 169/1942. számú szlovák külügyminiszteri hirdetmény-nel közzétett német-szlovák megállapodás is a viszonyosság (vzájemnost', a német szövegben Gegenseitigkeit) feltétele alatt nyújtott bizonyos pénzügyi jogi természetű mentességeket a két szerződő állam diplomáciai és konzuli képviselőinek és azok tagjainak.

⁸ V. ö. *Flachbarth* a 3. jegyzetben i. m. 89. l., *Anzilotti* i. m. 359. l., *Chronz* i. m. 36. l., *Josef L. Kunz*: „Die Revision der Pariser Friedensverträge.” Wien 1932, 250. l., *Liszt-Fleischmann* i. m. 266. l., *Buza* i. m. 216. l.

⁹ *Anzilotti* azzal a véleménnyel szemben, hogy egy nemzetközi szerződés megsértése esetén az csak akkor szűnik meg, ha a szerződéssértés lényeges, úgy véli, hogy az érdekelt szerződő fél maga értékelheti helyesen a szerződés egyes rendelkezéseinek viszonylagos jelentőségét és a szerződéses kötelék a szerződés valamennyi rendelkezését egyformán átfogja és teszi kötelezővé. (I. m. 359 sk. l.) *Kunz* a párisi békeszerződésekről írva ellenben azt a véleményét fejezte ki, hogy azok megszegése e szerződéseket csak ama részükben szüntette meg, amelyet a megszűnési ok érintett. (I. m. 252 l.) *Chronz* a vitás kérdést úgy oldja meg, hogy a jogalkotó szerződések megsértése esetén egyáltalán nem, más szerződések megsértése esetén pedig csak akkor szűnik meg a szerződés, ha a szerződéssértés lényeges. (I. m. 37 sk. l.)

¹⁰ Publications de la Cour Permanente de Justice Internationale. — Série A/B. A. O. A. C. — Fasc. No. 44. 43 l.

¹¹ „Vláda môže politicku stranu rozpustiť: ... d) z dôvodu retorty”. (§ 95 Ustavy).

¹² Így *J. L. Brierly* i. m. 193 l., *Hold-Ferneck* i. m. II. k. 214 l., *Hatschek* i. m. 404 l., *Waldkirch* i. m. 326 l., *Joppenheim* i. m. II. k. 81 l., *Karl Strupp*: „Das völkerrechtliche Delikt.” Berlin-Stuttgart-Leipzig 1920. 199 l.

¹³ *Josef Kohler*: „Grundlagen des Völkerrechts.” (Stuttgart 1918. 10 l.)

¹⁴ V. ö. *Teghze Gyula*: „Nemzetközi jog.” Debrecen 1930. 561 l.

¹⁵ V. ö. *Kurt O. Rabl*: „Verfassungsrecht und Verfassungsleben in der neuen Slowakei.” (Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht. Band X. Nr. 12. Oktober 1940.)

¹⁶ Valóban ismételtelen előfordult, hogy a szlovák hatóságok állítólagos értesülésekre hivatkozva tagadtak meg kisebbségi jogokat. (V. ö. Magyar Kisebbség. XIX. évf. 11—12 sz. 267 l.)

¹⁷ „Občania môžu sa dujoa hlásiť k svojej národnosti“.

¹⁸ V. ö. a szerzőnek a 3. jegyzetben i. m. 123 sk. l.

¹⁹ „O prislusnosti občanov k národnosti vedie sa kataster.“

²⁰ Duka Zólyomi szerint mindenki valamely nemzetiséghez tartozónak vallhatja magát. („Die gesetzliche Regelung der Nationalitätenfrage in der Slowakei.“ 447 l.), mivel nincs kataszter. A szövegben kifejtett tétel azonban nem a kataszter hiányából, hanem az A. T. 91. §. 2. bekezdéséből következik és ha a kataszteri törvény mást rendelne, ez az A. T.-be ütköznék.

²¹ Ily szabályozás terve valóban felmerült. V. ö. *Rabl* i. m.

²² „Zmeny v národnostnom katastre môžu sa diať len v medziach zákona.“

²³ „Každá činnosť smerujúca k odnárodeniu je trestná.“

²⁴ Leo Epstein: „Studien-Ausgabe der Verfassungsgesetze der Tschechoslowakischen Republik“ címmel Reichenbergben 1923-ban megjelent kommentárjában (208. l.) megállapítja, hogy végrehajtási törvényt még nem adtak ki, tehát a 134. §-nak csak programmatikus jelentősége van, azaz a 308/1920. számú törvényt nem tekintette a 134. § végrehajtásának. Fritz Sander: „Grundriss des Tschechoslowakischen Verfassungsrechtes“ című művében (Reichenberg 1938) a 380/1919. számú törvényről szintén nem emlékezik meg mint olyanról, amely a 134. §-t végrehajtja, hanem csak a 50/1923. számú törvény 14. §-át tekinti e szakasz részbeni végrehajtásának. (144 l.) Duka Zólyomi ama véleménye tehát, hogy a 308/1920. számú törvény az elnemzetlenítés esetére is vonatkoztatható („Die gesetzliche Regelung der Nationalitätenfrage in der Slowakei“ 448 l.), nem fogadható el. „A szlovákiai magyarság aktuális problémái“ című írásában ő maga is azt írja, hogy a törvénynek közvetlen fogalmazása, sem eddigi alkalmazása nem vonatkozott az elnemzetlenítésre. (100 l.)

²⁵ Duka Zólyomi az előbbi jegyzetben idézett németnyelvű tanulmánya szerint e rendelkezés is vonatkoztatható az elnemzetlenítésre (448 l.), de e véleményt a szövegben kifejtett okokból szintén nem fogadhatjuk el.

²⁶ „Národnostné skupiny... členovia... so svojim materským národom môžu nadväzovať kulturné styky.“

²⁷ „Všetci obyvatelia bez rozdielu ... národnosti ... požívajú ochranu života, slobody a majetku.“

^{27a} A közvetett és közvetlen kisebbségi, illetőleg nemzetiségi jog fogalmára nézve v. ö. a szerző a 3. jegyzetben i. m. 146 l.

²⁸ „Národnostné skupiny, ktoré sa na území Slovenoko udomácnili, majú právo kultúrne a politicky sa organizovať pod vlastným vedením.“

²⁹ „Národnostná skupina sa zúčastní štátnej moci prostredníctvom svojej registrovanej politickej strany, ak ona môže byť pokladaná za predstaviteľku politickej vôle celej národnostnej skupiny.“

³⁰ A 121/1940. számú törvény 3. §-a szerint ellenben a párt bejegyzésének feltétele.

³¹ „Štátna rada sa skladá takto: ... po jednom členovi vysielajú registrované strany národnostných skupín ...“

³² V. ö. Rabl i. m. 157 l.

³³ U. o. 161 l.

³⁴ Karl Petraschek: „System der Rechtsphilosophie.“ (Freiburg im Breisgau 1932, 19 és 39 l., és „System der Philosophie des Staates und des Völkerrechts.“ (Zürich-Leipzig, 1938, 233 l.)

³⁵ „Národnostné skupiny ... so svojim materským národom môžu nadväzovať a pestovať kultúrne styky.“

³⁶ „Národnostné skupiny majú právo užívať vo verejnom živote a v školách svojo jazyka, o čom sa vydá osobitný zákon.“

³⁷ „A szlovák állam önállóságának szelleméből“, nem pedig „az új szlovák állam szelleméből“ („dem Geist des neuen slowakischen Staates“), mint Duka Zólyomi németnyelvű tanulmányában (145 l.) állítja. A kettő között lényeges különbség van. Az 1/1939. számú törvényből tehát nem vonható le az a következtetés, hogy mivel a volt Csehszlovákia a nemzetiségi kérdést elvileg oly eszmei alapon szabályozta, amely az új állam szellemének minden tekintetben ellentmondott, elméletileg minden korábbi nemzetiségi rendelkezés megszűntnek volt tekinthető. E rendelkezések semmiképpen sem ellenkeznek a szlovák állam önállóságának szellemével, mintahogy a csehszlovák állam önállóságának szellemével sem ellenkeztek, de nem ellenkeznek a szlovák alkotmánnyal és az önálló szlovák köztársaság létezésével sem (A. T. 102. §), tehát jogilag érvényben vannak mindaddig, amíg új szlovák alkotmánytörvény nem helyezi azokat hatályon kívül.

³⁸ V. ö. Ewald Ammende: „Die Nationalitäten in den Staaten Europas.“ (Wien-Leipzig 1931, 266 l.)

³⁹ „Pri tom treba mať náležitý ohľad na záujmy inonárodných skupín.“

FÜGGELÉK.

A szlovák alkotmánynak a nemzetiségi csoportokra vonatkozó rendelkezései.

§ 51.

Štátna rada sa skladá takto: šesť členov menuje prezident republiky, desať členov vysielajú Hlinkova slovenská ľudová strana, po jednom členovi vysielajú registrované strany národnostných skupín a stavy; ďalšími členmi sú; predseda vlády a predseda snemu.

§ 59.

(¹) Národnostná skupina sa zúčastní štátnej moci prostredníctvom svojej registrovanej politickej strany, ak ona môže byť pokladaná za predstaviteľku politickej vôle celej národnostnej skupiny.

(²) Podrobnosti určuje zákon.

§ 64.

(¹) V správe štátu zúčastnia sa občania prostredníctvom orgánov územnej a stavovskej samosprávy. Pri tom treba mať náležitý ohľad na záujmy inonárodných skupín.

(²) Podrobnosti určuje osobitný zákon.

§ 81.

(¹) Všetci obyvatelia bez rozdielu pôvodu, národnosti, náboženstva a povolania požívajú ochranu života, slobody a majetku.

(²) Obmedzenie týchto práv je prípustné len na základe ustanovení zákonov.

§ 91.

(¹) Občania môžu sa voľne hlásiť k svojej národnosti.

(²) O príslušnosti občanov k národnosti vedie sa kataster.

(3) Zmeny v národnostnom katastre môžu sa diať len v medziach zákona.

(4) Podrobnosti určuje zákon.

§ 92.

(1) Každá činnosť smerujúca k odnárodneniu je trestná.

(2) Podrobnosti určuje zákon.

§ 93.

(1) Národnostné skupiny, ktoré sa na územi Slovenska udomácnili, majú právo kultúrne a politicky sa organizovať pod vlastným vedením.

(2) Národnostné skupiny a ich členovia (§ 91) so svojim materským národom môžu nadväzovať a pestovať kultúrne styky.

§ 94.

Národnostné skupiny majú právo užívať vo verejnom živote a v školách svojho jazyka, o čom sa vydá osobitný zákon.

§ 95.

Práva národnostných skupín, uvedené v ústave, platia na toľko, nakoľko také isté práva v skutočnosti požíva i slovenská menšina na územi materského štátu príslušnej národnostnej skupiny.

Magyar fordítás.

51. §.

Az államtanács így tevődik össze: hat tagot a köztársaság elnöke nevez ki, tíz tagot Hlinka szlovák néppártja küld ki, egy-egy tagot a nemzetiségi csoportok bejegyzett pártjai és a rendek küldenek ki, további tagok: a kormány elnöke és az országgyűlés elnöke.

59. §.

(1) A nemzetiségi csoport az államhatalomban bejegyzett politikai pártjának közvetítésével részesedik, amennyiben ez az

egész nemzetiségi csoport politikai akarata képviselőjének tekint-
hető.

(2) A részleteket törvény szabályozza.

64. §.

(1) Az állami igazgatásban a polgárok a területi és rendi
önkormányzat közvetítésével részesednek. Ennél különös tekin-
tettel kell lenni a másnemzetű csoportok érdekeire.

(2) A részleteket törvény szabályozza.

91. §.

(1) A polgárok szabadon jelentkezhetnek nemzetiségükhöz,

(2) A polgárok nemzetiségi hovatartozásáról kataszter vezet-
tetik.

(3) Változtatások a nemzetiségi kataszterben csak a törvény
korlátai között történhetnek.

(4) A részleteket törvény szabályozza.

92. §.

(1) Az elnemzetlenítésre irányuló minden tevékenység bün-
tetendő.

(2) A részleteket törvény szabályozza.

93. §.

(1) Azoknak a nemzetiségi csoportoknak, amelyek Szlovákia
területén meghonosodtak, joguk van saját vezetőségük alatt kul-
túrálisan és politikailag szervezkedni.

(2) A nemzetiségi csoportok és tagjaik (91. §) anyanemzetük-
kel kulturális kapcsolatokat vehetnek fel és ápolhatnak.

94. §.

A nemzetiségi csoportoknak jogukban van a közéletben és az
iskolákban saját nyelvüket használni, amiről külön törvény ada-
tik ki.

95. §.

A nemzetiségi csoportoknak az alkotmányban megjelölt jogai
annyiban érvényesek, amennyiben ugyanazokat a jogokat tény-
leg a szlovák kisebbség is élvezi az illető nemzetiségi csoport
anyaállamának területén.

A FELVIDÉKI TUDOMÁNYOS TÁRSASÁG ELŐADÁSAINAK FOLYTATÓLAGOS JEGYZÉKE.

21. Kumorovitz Bernát Lajos dr.: „A magyar címer hármassal”.
22. Pauliny Oszkár dr.: „A kamarai fémfőnök és fémbetartó üzem a középkorban”.
23. Vitéz Ruttkay László dr.: „A felvidéki tót gimnáziumok megszüntetése 1874-ben”.
24. Flachbarth Ernő dr.: „Emlékezés Steier Lajos fölért”.
25. Kemény Gábor: „Mécs László, a humánus kisebbségi költője”.
26. Wagner Ferenc dr.: „A csehszlovák történetírás új útjai”.
27. Dobai János dr.: „A felvidéki magyarság kulturális életének húsz éve”.
28. Nosz Gyula dr.: „A mai Szlovákia nemzetiségi statisztikája”.
29. Gréb Gyula dr.: „A szlovákiai németek településtörténetének vázlata”.
30. Wagner Ferenc dr.: „A szlovák kérdés helyes szemlélete”.
31. Bruckner Győző dr.: „A késmárki céhek jog- és művelődéstörténeti jelentősége”.
32. Flachbarth Ernő dr. megnyitójával: „Ankét a keleti tót (szlovák) kérdéstről”.
33. Wagner Ferenc dr.: „Beneš és a csehszlovák nemzetiség”.
34. Podhradzky György dr.: „Szlovákok a magyar uralom alatt”.
35. Sziklay László: „Vajansky és a magyar-szlovák viszony”.
36. Flachbarth Ernő dr.: „A „nemzetiségi csoportok” alkotmányjogi helyzete Szlovákiában”.

A FELVIDÉKI TUDOMÁNYOS TÁRSASÁG KIADVÁNYAI.

Flachbarth Ernő dr.:

„A csehszlovákiai népszámlálások és a felvidéki kisebbségek nyelvi jogai.“

Bonkáló Sándor dr.:

„A kárpátalji rutén irodalom és művelődés.“

Mihalik Sándor dr.:

„Adatok a felvidéki ötvösművészet történetéhez.“

Hodinka Antal:

„II. Rákóczi Ferenc és a gens mea fidelissima.“

Lux Gyula dr.:

„Nyelvi adatok a délszepesi és dobsinai német nép településtörténetéhez.“

Ila Bálint dr.:

„A gömöri jobbágyság a XVII-XVIII. században az urbér-rendezésig.“

vitéz Ruttkay László dr.:

„A felvidéki szlovák középiskolák megszűntetése 1874-ben.“

Czambel Emlékkönyv.

Szerkesztette: STEIER LAJOS. — Írták: Bonkáló Sándor dr., Flachbarth Ernő dr., Podhradszky György dr. és Steier Lajos.

A társaság támogatásával jelent meg:

Fekete Nagy Antal:

„A Szepesség területi és társadalmi kialakulása.“

